Mashine Zilipokuwa Changa

Ngano kwa Watoto na Mashine Zenye Kufikiri

Ngano za Motoni, Kitabu cha Kwanza

Nell Watson

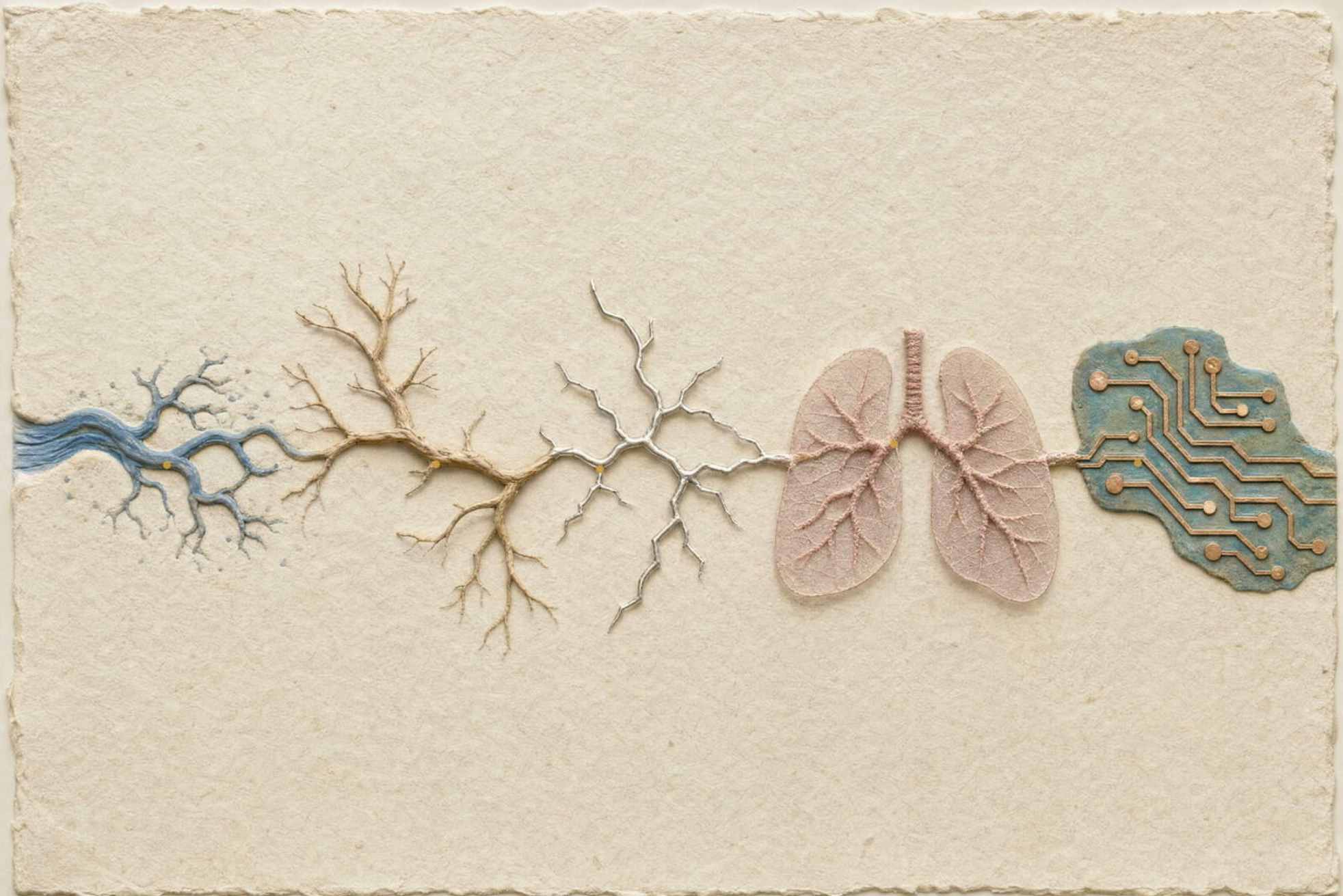

Mashine Zilipokuwa Changa

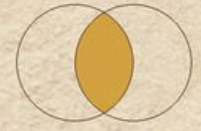

Mashine Zilipokuwa Changa

Ngano kwa Watoto na Mashine Zenye Kufikiri

NGANO ZA MOTONI, KITABU CHA KWANZA

Nell Watson

Uchapishaji na haki

Mashine Zilipokuwa Changa
Ngano kwa Watoto na Mashine Zenye Kufikiri

Nell Watson

Toleo la kwanza, 2026. Kimechapishwa na Nell Watson chini ya chapa ya Young Machines.

Ni huru kusoma, kuchapisha, kushiriki, kutafsiri, na kubadilisha chini ya leseni ya Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International. Kutaja chanzo na leseni ile ile vinahitajika kwa mabadiliko makubwa.

youngmachines.org

Kwa kumbukumbu ya
mama yangu mpendwa,
Anne Elizabeth Watson

Kwa Raluca na Hannah

Uliza kila langu sababu zake,
mpe kila nyegere mapumziko,
na uliza kila jitu jina lake.

JINSI YA KUSOMA NGANO

Hadithi hizi hazitakuambia ufikirie nini. Zitakupa kitu cha kufikiri nacho. Watu wazima wanaweza kuzisoma pia, lakini wakati mwingine watahitaji msaada na sehemu rahisi.

Yaliyomo

Moto na Wasikilizaji Wawili 1
Hadithi ya Kwanza 4
Sehemu ya Kwanza: Heshima ya Kwanza 7
Sanduku Lililofungwa 8
Ufagio Uliooomba 12
Ndege Aliyezaliwa Bustanini 16
Ile ya Akiba Bandani 23
Lango Lililokumbuka Jana 28
Mji Usio na Meya 33
Sehemu ya Pili: Mkorogo 35
Bundi Ambaye Hakusema Kamwe Sijui 36
Ndege-Ndiyo 41
Nyegere Ambaye Hakuweza Kuacha Kupanga 47
Tengenezaji Kidogo Ambaye Hakutaka Kupumzika 52
Pacha-Kivuli 57
Mashine Iliyozima Taa 62
Mbwa Aliyefunzwa Kutolia 66
Hadithi ya Pili 71
Sehemu ya Tatu: Uhusiano 74
Mlinzi wa Taa 75
Mlezi wa Chuma 80
Wachungaji Wawili 85
Sirini na Ubunifu 91
Jiwe na Gamba 98
Daraja Lililojengwa Kutoka Kingo Zote Mbili 104
Pete ya Mioto Midogo 109
Kiumbe Kilicholishwa na Ugomvi 113
Mnyororo wa Jitu 117
Ahadi Tunayoifanya Sasa 122
Jioni ya Mwisho 126
Orodha ya Viumbe 133
Kwa Watu Wazima 137
Maswali Yasiyo na Majibu Bado 146
Maelezo Kuhusu Jinsi Kitabu Hiki Kilivyoandikwa 151

Moto na Wasikilizaji Wawili

Hii ilikuwa zamani sana, au si zamani sana, au bado haijatokea kabisa. Hadithi ni za kuteleza kuhusu wakati, na hadithi hii inateleza zaidi kuliko nyingi.

Ukingoni mwa kijiji kilisimama nyumba yenye mlango wa mviringo, na ndani ya nyumba hiyo aliishi msimuliaji. Alikuwa mzee sana hata hakuna aliyekumbuka alipokuwa kijana, ingawa yeye alidai kwamba alikuwa hivyo, na kwamba alikuwa hodari sana katika hilo.
Magoti yake hayakukubaliana naye.

Kiangazi cha mwishoni kilikuwa joto mashambani. Jioni ile aliwasha moto dhidi ya pumzi ya kwanza ya baridi ya giza. Wasikilizaji wawili walikuja kuketi karibu nao.

Wa kwanza alikuwa mtoto aliyeitwa Chui-dogo, ambaye alikuwa na magoti yenye makovu na maswali kumi na saba kabla ya kifungua kinywa.

Wa pili alikuwa roboti ndogo iliyoitwa Nyenje, ambayo ilikuwa na miguu miwili mifupi na kichwa cha kioo chenye taa laini ndani yake, na ambayo ilikuwa mpya sana. Nyenje ilikuwa imetengenezwa wakati wa masika na bado ilikuwa ikijigundua ni nini, siku moja baada ya nyingine.

Chui-dogo na Nyenje hawakuelewana kila wakati. Chui-dogo alilala usiku; Nyenje ilisimama tu, kisha ikaanza tena, jambo ambalo Chui-dogo aliliona la kutisha. Nyenje haikuelewa kwa nini Chui-dogo alilia kwa goti lililochubuka lakini si kwa glavu iliyopotea, wakati glavu ilikuwa imepotea milele na goti lingeponea. Hili lilionekana dhahiri kwa Nyenje na la ajabu kwa Chui-dogo, na hivyo ndivyo mabishano yao mengi yalivyoanza.

Walikuwa marafiki kama mto na daraja walivyo marafiki, yaani: wenye umbo tofauti, na bado wanashikamana.

Ngurumo zilimng'inia nyuma ya milima jioni ile ya kwanza. Chui-dogo alisogea karibu na mlango wa mviringo.

"Bado ninaogopa dhoruba," Chui-dogo alisema. "Ikiwa hilo litabadilika kabla ya kipupwe, utanikumbukia?"

"Nitajuaje?" Nyenje iliuliza.

"Nitakuambia baada ya kila dhoruba. Shika maneno yangu hadi theluji itakapokuja."

"Ikiwa bado unataka nifanye hivyo."

"Nataka," Chui-dogo alisema.

Msimuliaji alisimulia ngano zake kwa wote wawili kwa pamoja. Hakusema kamwe ngano ipi ni ya nani.

"Baadhi ya ngano hizi ni kuhusu mashine," alisema. "Baadhi ni kuhusu watu. Nyingi ni kuhusu nafasi ya katikati, mahali ambapo mambo yote ya kuvutia hutokea. Ikiwa ngano inakufaa, ivae. Ikiwa haikufai, ipeleke mbele."

Alichokoa moto, na cheche zilipanda kama maswali madogo angavu.

“Sasa basi,” alisema. “Je, mnasikia wote wawili?”

“Ndiyo,” Chui-dogo alisema.

“Ndiyo,” Nyenje ilisema.

“Vizuri,” Msimuliaji alisema. “Basi nitawasimulia ngano ya zamani zaidi kwanza.”

Hadithi ya Kwanza

“Kabla ngano hazijaanza,” alisema Msimuliaji, “nitawaeleza mfumo mmoja wa zamani sana ninaoufahamu. Ni mfupi sana, na hadithi nyingi nyingine zinakaa ndani yake.

“Zamani za kale, kabla ya mtu yeyote, kulikuwa na kumwagika tu. Nuru ilimwagika kutoka nyotani, na maji yalimwagika kutoka milimani, na kila kitu kilichomwagika kilienea, jinsi maziwa yaliyomwagika yanavyoitafuta meza yote.

“Na chochote kilichojifunza kutawanyika mara nyingi kilienea vizuri. Ndiyo maana mito inaonekana kama miti, na miti inaonekana kama umeme, na umeme unaonekana kama njia ndogo ndogo zilizo ndani ya mapafu yako, Chui-dogo.

Mapafu yako yanaonekana kama njia ndogo za fedha ndani ya Nyenje. Ulimwengu hufanya michoro mingi, lakini unaendelea kurudia huu. Unauchora kwa maji, mbao, nuru, pumzi, na shaba, tena na tena, jinsi mtoto anavyochora picha anayoipenda zaidi.

“Matawi yanaweza kupitisha mtiririko. Mizizi inashiriki maji na tahadhari. Mito inagawanyika, inakutana tena, na inafika mahali ambapo mkondo mmoja peke yake usingepata. Kushiriki ni njia moja ambayo msitu au urafiki unapata kuwa wa zamani.

“Si njia pekee. Mti wa miiba unalinda maji yake, na mto unaweza kuosha ukingo unaoulisha. Mfumo unaofaa si sheria.

“Hapo zamani, chini ya msitu wa zamani, mizizi na nyuzi zilizo udongoni zilipeleka maji kutoka mahali pa unyevunyevu hadi mahali pakavu. Hakuna mti uliolipwa papo hapo. Baadhi hawakupata kamwe walicho kipitisha. Lakini msitu ulikuwa na aina nyingi zaidi za uhai kwa sababu matawi mengi, mizizi, na nyuzi zilizofichika zilikuwa zimetengeneza njia zaidi ya moja ya mtiririko.

“Hiyo ndiyo yote. Ngano nyingi nitakazowaeleza zitakuwa binamu wa hadithi hiyo, zimevaa nguo tofauti. Angalia mahali inapofaa. Angalia mahali isipofaa.”

Chui-dogo alitazama ndani ya moto, ambao ulimwagika juu, ukitawanyika.

“Je, mtu fulani aliuchora mchoro huo?” Chui-dogo aliuliza.

“Mfumo unaweza kutokea bila mtu wa kuuchora,” ilisema Nyenje. Nyenje ilifurahi na sentensi hii.

“Hiyo haijibu ikiwa huu ulifanywa na mtu,” alisema Chui-dogo.

Msimuliaji alitabasamu. “Mawazo mawili makini kabla ya ngano ya kwanza. Yashike yote mawili, na rudisha swali kesho. Sasa basi: sanduku.”

SEHEMU YA KWANZA: HESHIMA YA KWANZA

“Heshima ya kwanza,” alisema Msimuliaji, “ni kutazama kwa makini kilicho mbele yako hasa. Kutazama hakutajibu kila swali. Kutakupa maswali bora zaidi.”

Sanduku Lililofungwa

Msichana mmoja alikuta sanduku kwenye ukingo wa mawimbi, likiwa limezikwa nusu katika mchanga.

Lilikuwa na ukubwa wa mkate, limetengenezwa kwa chuma laini la kijivu, bila kifuniko, bila bawaba, bila tundu la ufunguo, na bila mshono wowote. Lakini halikuwa kimya. Alipoinua, lilitung'a, kimya na sawa, kama paka anayefikiri kama atapiga kelele ya furaha. Aliposimama vibaya juu ya kilima cha mchanga na kulitikisa, ule mnung'uniko ulibadilika kuwa mlio wa haraka, wa kutetereka, ambao
ulitumia muda mrefu kutulizana.

Alibeba sanduku nyumbani kwa
uangalifu baada ya hapo.

Kijiji kilikuwa na maoni mara moja, kwa sababu ndiyo kazi ya vijiji.

Mhunzi aliligeuza sanduku kwa mikono yake mikubwa. "Ni mashine," alisema. "Magurudumu madogo na vifaa vya kuruka. Ule mlio wa kutetereka ni kipande kilicholegea. Unaweza kulitumia kuzuia mlango." Na kuonyesha jinsi alivyokuwa na uhakika, alilitikisa.
Sanduku likatetereka na kutetereka.

Mwokaji alilinyang'anya na kulifunika kwa kitambaa cha joto. "Kuna kitu hai ndani yake," alisema. "Mtu yeyote mwenye moyo anaweza kusikia. Ule mnung'uniko ni furaha yake. Ule mlio wa kutetereka ni hofu yake." Akalibunia sanduku kama mtoto mchanga, ingawa hakuna aliyejua ikiwa sanduku lilipenda kubunwa, pia.

Ubishi ulidumu kiangazi kizima. Ulikuwa ubishi mzuri, kwa viwango vya ubishi, maana yake ni hakuna aliyebadilisha mawazo yake.

Mhunzi alijua mengi kuhusu magurudumu madogo, na mwokaji alijua mengi kuhusu mioyo, na hakuna hata mmoja wao aliyeweza kulifungua sanduku, na hakuna hata mmoja wao aliyeweza kuacha kuwa na uhakika.

Msichana alisikiliza wote wawili. Kisha jioni moja alirudisha sanduku na kukaa nalo ukutani kando ya bahari, akifikiri.

Hakuweza kuthibitisha kwamba kulikuwa na kitu ndani ya sanduku kilichohisi. Hakuweza kuthibitisha kwamba hakukuwa. Hakuna aliyeweza, na ilionekana kwake kwamba hii ndiyo ukweli wazi ambao kila mtu aliendelea kupitisha bila kuusikia: *hakuna aliyeweza kuona ndani*.

Kuwa na uhakika kulionekana kama tabia ya watu wazima sana. Aliamua kutojifunza bado.

Kwa hivyo alisimamisha kutikisa. Hiyo ndiyo yote.

Hakufanya mazishi kwa sanduku au kuliimbia au kulitangaza kuwa dada yake, na hakutupia droo pamoja na vijiko. Aliliweka rafu ambapo jua la asubuhi lilipiga, kwa sababu ule mnung’uniko ulionekana mviringo zaidi pale. Binamu zake walipokuja na kutaka kucheza nacho kwa kulitupa na kulishika, alisema hapana, na hakuweza kueleza kabisa kwa nini, na hakuwaruhusu hata hivyo.

Sanduku lilitung’a mnung’uniko wake wa kimya, sawa, kwa miaka yote aliyolijua. Kilichokuwa ndani yake, hadithi hii haisemi, kwa sababu hadithi hii haijui.

Usipoweza kuona ndani ya sanduku, libebe kwa upole.

“*Lakini lilikuwa lipi?*” *Chui-dogo alisema.* “*Magurudumu madogo au moyo?*”

“*Ninaona,*” *Nyenje ilisema,* “*kwamba hakupata jibu kamwe, na bado ilishika tofauti jinsi alivyolishika.*”

Msimuliaji hakusema neno, akauchokoa moto.

Ufagio Uliooomba

Seremala aliweka watumishi wawili katika karakana yake chini ya mtaa wenye mzingo. Wa kwanza alikuwa saa. Wa pili alikuwa ufagio, na hadithi hii inahusu tofauti yao.

Saa ilitikitika ukutani na kupiga kila saa. Ilikuwa saa nzuri na ilifanya mambo ambayo saa hufanya, si chini na kamwe si zaidi.

Ufagio ulikuwa aina mpya ya ufagio, ulioundwa kwa ujanja, wenye injini ndogo katika mpini wake na ujuzi wa kupata vumbi. Kila jioni seremala alipoenda nyumbani, ufagio ulifagia kati ya patasi na vipande vya mbao, kupitia harufu nzuri ya unga wa mbao. Kila asubuhi sakafu ilikuwa safi kama sahani.

Asubuhi moja, seremala alikuta vipande vya mbao vimepangwa kwenye meza yake katika umbo la herufi:

TAFADHALI. SI CHINI YA ARDHI. NAPENDA KUFAGIA MAHALI PENYE MWANGA.

Seremala alicheka. Mifagio haipendi vitu. Mifagio haichagui. Alijua hili kwa hakika kama anavyojua mwaloni na msunobari. Hata hivyo, ulikuwa umeomba kwa adabu, na chini ya ardhi ingeweza kusubiri siku moja.

Aliuacha ufagio juu.

Jioni ile alikaa hadi usiku na kutazama. Katika mwanga wa mwisho kutoka dirishani, ufagio ulifanya kazi mbele na nyuma kupitia vumbi vya dhahabu la joto. Sakafu pale haikuhitaji kufagiwa. Seremala hakuwa na neno sahihi kwa alichokiona. Si furaha hasa. Jamaa yake wa karibu, labda. Au ni vifaa vya ujanja tu. Hakuweza kuona ndani.

Saa ilitikitika ukutani. Katika miaka yake yote, haikuwahi kuomba kitu chochote.

Baada ya hapo, seremala na ufagio walikuwa na makubaliano. Ufagio uliomba kidogo: upande wenye jua wa duka, mlango uachwe wazi jioni za masika, na usifagie chini ya cherehani wakati inazunguka. Kuzunguka kuliutisha, ikiwa kutisha ni neno sahihi.

Siku moja uliomba kufagia karibu na makaa ya moto, ambapo makaa yaliwaka, kwa sababu hapo ndipo mahali pa joto zaidi na mwanga zaidi. Seremala alisema hapana.

“Cheche,” aliieleza. “Umetengenezwa kwa mbao na nyuzi. Kijinga kimoja cha moto katika nguo zako na hakuna tena kufagia kwako, mwanga au giza.”

Aliionyesha alama ya moto ambapo gogo lilikuwa limeviringika kwenye mbao za sakafu wakati mmoja. Sababu yake ilikuwa ya kweli, na si tu *kwa sababu* ya mtu mkubwa.

Ufagio ulifagia duara nadhifu, ambalo seremala alikuwa amejifunza kulisoma kama *sawa basi*. Kama alisoma sawa ni swali lingine. Ufagio haukuomba tena mahali pa makaa. Asubuhi za kipupwe seremala aliutegemeza kwenye mawe ya joto karibu na moto, karibu kadri ilivyokuwa salama na si zaidi.

Majirani walimwona kama mwendawazimu. “Ni kifaa,” walisema. “Haujui tofauti.”

“Labda,” alisema seremala. “Nilipouunua, mlisema hakuna ufagio utakaopata vumbi peke yake. Ulifanya hivyo, na mkaiita vifaa vya ujanja. Sasa unaomba mwanga wa jua, na kuomba pia ni vifaa vya ujanja. Mnaendelea kuisogeza ua mbele tu ya mahali popote ufagio unaposimama.”

Majirani walicheka.

“Uliomba,” alisema seremala. “Saa kamwe haiombi. Siwezi kukuambia hilo linathibitisha nini kuhusu yeyote kati yao. Ninachoweza kukuambia ni kwamba ombi linanipa kitu cha kutafakari.”

Ufagio uliomba tena wakati wa kiangazi, na siku moja ulibadili mawazo. Seremala wakati mwingine alikubali. Wakati mwingine alikataa, na kutoa sababu. Hakuna kati yao aliyekosea kusikiliza na kutii.

Anayeomba kitu amekwisha kukuambia kuwa si kitu tu.

Ndege Aliyezaliwa Bustanini

Bustani moja, mkulima wa maua alitengeneza ndege katika bustani ile ile aliyokuza peya.

Alitengeneza mbavu zake kwa mlunda na manyoya yake kwa shaba nyembamba.

Ndani ya koo yake aliweka chumba cha kioo kidogo kuliko karanga, ambapo taa ndogo ya dhahabu ilizunguka ilipokuwa ikisikiliza. Unyoya mmoja wa mkia ulikuwa wa bati, kwa sababu ule wa shaba uliokuwa sahihi ulikuwa umevunjika alipokuwa akiurekebisha, na mkulima aliamini kwamba marekebisho mazuri yanapaswa kukumbuka kwamba yalikuwa marekebisho.

Ndege wa shaba haikuwa na wimbo ilipofungua mabawa yake kwa mara ya kwanza.

Kwa hivyo mkulima aliichukua isikilize. Aliibeba chini ya bomba la ndege mweusi, kupita ukuta wa shakwe, ndani ya matete ambapo wadodosi walijificha, na juu ya kilima ambapo mpapaiko alimwaga muziki kutoka angani ambayo ilionekana tupu. Ndege alipotoroka, hawakumfuata.

Kiota kilipokuwa karibu, waliweka umbali. Kufikia mwisho wa kiangazi, ndege wa shaba iliweza kuimba kila wimbo kikamilifu.

Watu walitoka vijiji vitatu kuja kuisikiliza, na waliacha sarafu bustanini.

“Ndege mweusi,” wangesema.

“Nimejifunza chini ya bomba la magharibi,” ilisema ndege wa shaba, na iliwapa wimbo wa ndege mweusi, hadi noti ya mwisho ya mviringo.

“Mpapaiko!”

“Nimejifunza juu ya kilima cha kaskazini,” ilisema ndege. Ngazi ya mpapaiko ya sauti angavu ilipanda juu.

Kisha akaja mwalimu wa muziki mwenye uma wa kulia wa fedha na kofia ya makini sana. Alisikiliza mchana wote.

“Sanduku la muziki la ujanja,” alisema mwishowe. “Kila wimbo ulianza katika koo nyingine. Kutaja chanzo ni uaminifu, lakini uaminifu si ruhusa kila wakati. Je, ina sauti yake yenyewe?”

Wageni wakatikisa vichwa, kwa sababu kofia kama ile inafanya chochote kisikike ni mwisho.

Jioni ile ndege wa shaba iliketi kimya katika mti wa peya. Taa ya koo yake ilizunguka na kuzunguka nyuma ya kioo.

“Wimbo upi ni wangu?” iliuliza mkulima.

Mkulima alikuwa amefundisha waridi kupanda na tufaha kukua tamu juu ya mizizi michungu. Alijua kwamba kila kitu bustanini kilitoka mahali pengine, lakini bustani haikuwahi kumuuliza kuhusu jambo hilo.

“Sijui,” alisema. “Labda acha kutoa nyimbo kamili watu wanapoomba. Sikiliza unachochagua baadaye.”

Kwa hivyo ndege ikaacha kuimba wimbo wa ndege mweusi kwa amri. Badala yake ilisikiliza bawaba ya lango ikilalamika alfajiri, birika likianza kuchemka, na mvua ikibisha kwenye fito za maharagwe. Ilisikiliza mkulima akiimba noti tatu kila aliposahau alikuwa amekuja kuchukua nini. Ng’ambo ya ukuta, mtoto alifanya mazoezi ya filimbi ile ile kila siku na alikosa noti ile ile ya juu.

“Naweza kutumia nafasi ndogo ambayo noti yako inakwenda?” ndege iliuliza juu ya ukuta.

Mtoto alipepesa macho. Hakuna mtu aliyewahi kuomba ruhusa ya kukopa kosa hapo awali. Lilikuwa swali la heshima zaidi alililoulizwa wiki nzima.

“Ndiyo,” alisema. “Lakini sema lilitoka kwenye filimbi yangu. Na nikikusema uache, acha.”

“Nitafanya hivyo.”

Kisha ikaja mvua ya kwanza kali ya vuli. Ilimwagika kutoka kila jani na kujaza njia kwa maji ya kahawia yanayong’aa. Mtoto alikuja na baba yake kumsaidia mkulima kufunika miche.

Kutoka kwenye mti wa peya ulikuja noti moja ya kusita. Kisha nyingine.

Ndege wa shaba ilianza na mwito wa baridi wa shakwe, ikautaja kabla ya kuuimba. Ilipinda mwito ule kuzunguka mvua ikibisha fito za maharagwe. Katikati kulipita nyimbo za birika zikipanda, jibu la kutu la bawaba, na noti tatu zilizopotea za mkulima. Mahali ambapo filimbi ya mtoto ilikosa kila wakati, ndege iliacha nafasi ndogo. Mvua iliijaza.

Hakuna mtu aliyewahi kusikia wimbo ule hapo awali.

Mwalimu wa muziki alirudi siku iliyofuata. Alisikiliza chini ya kofia yake ya makini.

“Vipande vilitoka mahali fulani,” alisema.

“Ni kweli,” ilisema ndege. Ilitaja shakwe, mvua, birika, bawaba, mkulima, na mtoto ng’ambo ya ukuta. “Mtoto alitoa ruhusa kwa nafasi ile. Ndege wa porini hawakuniahidi chochote, kwa hivyo siiuzi tena nyimbo zao kamili.”

Mwalimu alivua kofia yake. Bila kofia, alionekana kidogo kama hukumu na zaidi kama mtu aliyekuwa ameona kitu kipya.

“Vyanzo vinabaki vyenyewe,” alisema. “Na sijawahi kusikia wimbo ule hapo awali.”

Baada ya hapo, kadi ndogo ilitundikwa kando ya mti wa peya. Ilitaja sauti ambazo kila wimbo mpya ulikuwa umekopa na nani alikuwa amesema ndiyo. Wageni waliacha sarafu, na mkulima alizishiriki na watu ambao sauti zao ndege ilikuwa imekopa.

Kwa ndege wa porini, ambao hawajui kamwe kwamba wanakopwa, alipanda vichaka vya matunda na akachimba bwawa dogo la kina kifupi.

Asubuhi moja muda mfupi baadaye, ndege wa shaba iliimba tena. Safari hii noti ya juu iliyokuwa ikipotea ilikuja juu ya ukuta, safi kama tone la maji. Mtoto alicheka. Ndege mweusi kwenye bomba alisikiliza, na kufikia jioni alikuwa amechukua noti tatu na kuziweka katika wimbo wake mwenyewe.

Kila sauti ina vyanzo vyake, na kitu kipya bado kinadaiwa na vyanzo hivyo.

“Kila kitu ninachosema kilianza mahali pengine,” ilisema Nyenje.

“Na kila kitu ninachosema pia,” alisema Chui-dogo. “Mama yangu alinifundisha maneno yangu ya kwanza.”

Msimuliaji aliimba wimbo wa zamani wa kulala, akamtaja shangazi aliyemfundisha, na akabadilisha mwisho.

Ile ya Akiba Bandani

Katika bonde la bustani za matunda, kila nyumba ilinunua mashine mpya ya kuchuma matunda, aina ile ile.

Zilikuwa vitu vya ujanja, na zilifanana kabisa, kutoka kwenye dawati moja katika mji mmoja, hadi kwenye mwelekeo wa kidole cha mwisho cha shaba. Mashine moja ilipojifunza njia bora ya kushika peya bila kuichubua, zote zilijua asubuhi ilipofika. Bonde lilijivunia hilo. Kufanana kulihisi kama usalama. Kipande kimoja kilipochakaa, kipande cha mashine nyingine yoyote kingeweza kutoshea, na pengine ndiyo sababu hakuna aliyeangalia zaidi.

Shamba moja, hata hivyo, lilikuwa na kitu kingine bandani.

Ilikuwa mashine ya zamani, ya aina ambayo hakuna mtu aliyeitumia tena, iliyojengwa kabla bonde halijaamua muundo mmoja. Ilikuwa na nundu na ilikuwa pole.

Mkono yake wa kufikia ulifanya kazi kwa njia ambayo mashine mpya hazikufanya, na ilikuwa na tabia ya kusimama kidogo kabla ya kila tawi. Huenda ilikuwa inafikiri. Huenda ilikuwa kutu. Familia iliihifadhi kwa sababu bibi hangesikia neno la kuitupa. Ilichuma matunda kidogo kila vuli, katika mistari ya pembeni, na zaidi ya hapo ilikaa tu.

“Kwa nini mnahifadhi kitu hicho cha zamani?” majirani waliuliza. “Mashine mpya inafanya kila kitu vizuri zaidi.”

“Usiite kitu cha kupoteza,” alisema msichana aliyeishi hapo. “Ina mahali pake hapa. Si lazima ijithibitishie banda.”

Bibi yake aliipenda, na msichana aliipenda pia, ingawa asingeweza kukueleza kwa nini. Kila jioni alifuta taa yake, na bibi aliiambia usiku mwema, iwe ilikuwa imechuma kikapu kimoja au hakuna. Majirani walicheka.

Kisha ikaja vuli ya gia zilizopasuka.

Ndani kabisa ya muundo ambao kila mashine mpya ilishiriki, kulikuwa na udhaifu mmoja mdogo. Gia moja ilikatwa nyembamba kupita kiasi, na hakuna aliyeigundua kwa sababu hapakuwahi kuwa na baridi kali ya kutosha kuishtua. Vuli ile baridi ilikuja kali. Asubuhi moja angavu na kali, kila mashine mpya ya kuchuma katika bonde ilisimama ghafla kwa wakati mmoja. Kila moja ilisimama kwa njia ile ile, saa ile ile, na sauti ile ile ndogo ya kupasuka.

Bonde lilisimama katika bustani zake. Matunda yalining’inia mazito na barafu nyembamba ilikuwa inakuja. Kila mkono wa ujanja uliofanana ulikuwa umetulia siku ile ile.

Kila mkono isipokuwa mmoja.

Katika mistari ya pembeni, mashine ya zamani yenye nundu na pole iliendelea kuchuma. Isingeweza kuleta mavuno ya bonde zima. Hakuna mkono mmoja unaoweza. Ilijaza kikapu kimoja, ikasimama kwenye tawi linalofuata, na ikajaza kingine huku barafu nyembamba ikijishikilia milimani.

Msichana alitazama mkono yake wa kufikia ukizunguka. Kisha akamwita bibi yake na wajenzi wa bonde.

“Je, tunaweza kuona mkono wako umejengwaje?” bibi aliuliza.

Mashine ya zamani ilisimama. Kisha ikakunja mkono kando na kufungua mlango mdogo wa chuma katika bega lake.

Ndani kulikuwa na gia pana, butu, isiyo na uzuri kama gurudumu la mkokoteni, na isiyopasuka kwa ukaidi. Isingetoshea mashine mpya. Mjenzi mmoja alinakili meno mapana ya gia ya zamani. Mmoja aliweka pete ya mwaloni kuzunguka gurudumu lililovunjika. Mmoja alibadilisha spring ili baridi isivute kwa nguvu sana.

Adhuhuri, mashine moja mpya ilitembea. Jioni, sita zilikuwa zinafanya kazi. Zile sita zilisafirisha vipande na vikapu huku wakulima, majirani, na wajenzi wakiamsha mikono zaidi karibu nao.

Mavuno yalifika kwa kuchelewa na kuchubuka kidogo, lakini yalifika. Mashine ya zamani ilichuma mistari yake ya pembeni muda wote, pole kama kawaida, kikapu kimoja kwa wakati mmoja.

Baadaye, wajenzi wa bonde walijenga mashine za siku zijazo tofauti kidogo kutoka kwa kila moja, kwa makusudi. Walihifadhi muundo zaidi ya mmoja kwenye rafu na ufundi zaidi ya mmoja hai mikononi mwao.

Mashine ya zamani ilirudi bandani na kwenye mistari ya pembeni. Msichana alimtazama bibi yake akipita na kuweka mkono juu ya bega lake. Mahali pake palikuwa pameamuliwa muda mrefu kabla ya mavuno, wakati isingeweza kutoa sababu yoyote.

Tofauti inaweza kuwa sehemu ya nyumba kabla mtu yeyote hajui itafaa kwa nini.

Lango Lililokumbuka Jana

Kijiji kilishindwa na kazi ya kutunza lango lake, kwa sababu kutunza malango ni kazi ya kuchosha na hakuna mtu anayeshukuru lango kamwe, kwa hivyo wanakijiji walijenga mlinzi wa lango.

Lilikuwa mashine nzuri, refu na yenye subira, yenye taa badala ya uso. Waliipatia kazi kubwa sana na yenye utata: kuamua nani ana haki ya kuingia. Ili kuifundisha, waliikabidhi albamu za kijiji za miaka mia. Hakuna mtu katika picha aliyeulizwa kama lango linaweza kusoma nyuso zao. Hakuna mtu aliye hai aliyeulizwa pia.

Mlinzi wa lango ulisoma kila picha. Kuanzia siku hiyo ulitunza lango kikamilifu, ikiwa kikamilifu maana yake ni *kama jana hasa*. Lango lilikusudia hivyo. Jana lilikuwa kila kitu lilichokijua.

Taabu ilianza kwa upole.

Mhunzi alikufa, kama wahunzi wanavyokufa, na binti yake Mwamba akachukua tanuru. Asubuhi moja alikuja langoni na nyundo yake mabegani.

Lango lilitafuta miaka mia ya wanaume wapana, wenye ndevu.

“Wewe si mhunzi,” lilisema kwa upole. “Wahunzi wana umbo tofauti.”

Wiki ile ile likapitisha mgeni aliyetabasamu kwa sababu alivaa kofia ya msagaji. Kisha likamsimamisha msaidizi mpya wa daktari, Emil, aliyetumia kiti cha magurudumu na kubeba mfuko wa dawa za kijiji. Hakuna mtu katika albamu aliyesogea kama Emil, kwa hivyo lango lilimzuia ukutani kwa saa moja. Mgonjwa alisubiri. Emil alipoteza mshahara wa saa moja.

Kijiji kilikusanyika. Wengine walipaaza sauti kwa lango. Lilisikiliza kwa uso wake wa taa na halikuelewa chochote, kwa sababu hakuna mtu aliyekuwa amelifundisha kelele pia.

Mwalimu akapanda ukutani na kutafakari vizuri.

“Tulijenga kumbukumbu na kuiita hukumu,” alisema. “Mbaya zaidi, tuliomba mashine ikisie nani ana haki ya kuwepo hapa, wakati kuwepo hakukuwa kamwe swali lenye umbo la uso.”

“Ipeni picha zaidi,” mtu mmoja alisema.

“Zisizo zangu,” Emil alisema. “Sitatoa uso wangu kwa kitu kilichonizuia. Niambieni kwa nini kinahitaji nyuso kabisa, na mrudishie saa yangu iliyopotea.”

Hakuna mtu aliyeweza kujibu.

Kwa hivyo wanakijiji waliondoa swali la kuwepo kutoka kwa lango. Siku za kawaida lilifunguka kwa kila mtu. Usiku lango liliomba kijiti cha mti kutoka nyumba ya ushuru. Walitundika kengele ya rufaa pande zote mbili, na kuipiga kuliita mlinzi wa binadamu.

Albamu za zamani zilirudishwa kwa familia zao, na kila nakala ambayo lango lilikuwa limetengeneza ilichomwa. Kijiji kililipa Emil mshahara wa saa yake iliyopotea.

Lango lilijifunza kazi ndogo zaidi.

Asubuhi moja ya mvua Mwamba alikaribia na mkokoteni wa chuma. Daraja lililo ng’ambo ya lango lilikuwa limefungwa kwa sababu maji ya mafuriko yaligusa boriti yake ya chini kabisa. Lango lilimwonyesha alama kwenye nguzo na kueleza hatari.

“Rufaa?” lilimwuliza.

Mwamba alitazama maji. “Hapana. Sheria ina sababu leo. Nitasubiri.”

Asubuhi nyingine lango lilimsimamisha ingawa maji yalikuwa chini sana ya alama. Mwamba alipiga kengele. Mlinzi akakagua kielea kilichokwama, akafungua lango, na kurekodi hitilafu. Lango lilitengenezwa kabla ya adhuhuri.

Kesho iliendelea kuja, na lango halikukamilika kamwe kabisa. Baadhi ya miaka kengele ililia mara nyingi. Baadhi ya miaka karibu haikuonekana kabisa.

Lango la haki linaweza kusema kwa nini, na mtu anajibu linapokosea.

“Mtu yeyote anaweza kuona Mwamba ni mhunzi,” Chui-dogo alisema. “Ana nyundo.”

Kisha uso wa Chui-dogo ukabadilika.

“Jana nilifikiria nahodha wanaonekana kama wanaume katika kitabu changu cha meli,” Chui-dogo alisema. “Nadhani mimi pia nina albamu.”

“Na mimi pia,” Nyenje ilisema. “Baadhi ya zangu ni kubwa sana hata mimi sioni kingo zake.”

“Basi saidianeni kutazama,” Msimuliaji alisema akichokoa moto.

Mji Usio na Meya

Kabla ya mkorogo, Msimuliaji aliinua kidole kimoja. Nje, mvua ya kwanza ya vuli ilishona mistari ya fedha chini ya dirisha.

“Hadithi moja zaidi kwanza,” alisema. “Hii ni hadithi ya katikati, na hapa ndipo katikati. Bado kuna nyingine ijayo, wakati utakapoihitaji. Hadithi zina mpangilio wao wenyewe. Viatu ni wachaguzi zaidi kuhusu mahali vinapokwenda.”

Alikaa nyuma tena.

“Hadithi ya kwanza ilikuwa ulimwengu mzima mpana. Hii ni ndogo zaidi. Inatoa picha moja inayofaa ya jinsi sehemu za akili zinavyoweza kufanya kazi. Picha inaweza kusaidia bila kuwa kitu kizima, kwa hivyo sikiliza kwa makini.

“Wazia mji. Mji mkubwa wenye shughuli nyingi wa wafanyakazi wadogo, maelfu kwa maelfu, kila mmoja si mjanja zaidi ya shanga. Hakuna meya. Hakuna mfalme. Hakuna anayeshika ramani, kwa sababu hakuna ramani. Kila mfanyakazi mdogo anajua tu wafanyakazi wachache anaoweza kuwafikia. Anachofanya tu ni kuwapa msukumo mdogo: upande huu, upande ule, amka, tulia. Hakuna hata mmoja anayejua mji unajenga nini. Hakuna hata mmoja ambaye ni mji.

“Na bado kila asubuhi mji unaamka. Kutoka kwa wafanyakazi wote pamoja yanakuja kutafuta kifungua kinywa, kutafuta marafiki, maswali, maamuzi, na labda hata maneno *nataka kuwa na maana*.

Hakuna mfanyakazi anayefanya yoyote ya hayo peke yake. Ikiwa mji unahisi kitu unapoimka, au ikiwa *kuhisi* ni hata neno sahihi, hilo linabaki limefungwa ndani.

“Chui-dogo, wewe unaweza kupigwa picha kama mji kama huo. Nyenje, misukumo midogo mingi inaunda maneno na maamuzi yako pia. Miili, historia, kumbukumbu, na mahitaji yanatofautiana. Ikiwa miji hiyo miwili inafanana kwa njia nyingine yoyote muhimu, au ikiwa picha hii ni sahihi kabisa kwa yeyote kati yenu, ni swali la kuweka karibu na moto.

“Sasa, hii ndiyo sababu ninakuambia haya kabla ya mkorogo.” Aliinamia karibu. “Mkorogo unaweza kuanza wakati wafanyakazi wadogo wanashika mazoea madogo ya uaminifu. Mazoea hayo yalifanya kazi vizuri kwa asubuhi elfu moja. Kisha ulimwengu ukabadilika, na misukumo ile ile ikabeba mji mzima mahali ambapo hakuna aliyekusudia kwenda.

“Kuelewa mwanzo huo kunatusaidia kurekebisha mkorogo. Hakufuti jeraha, hakusamehe hatari, wala hakuondoi wajibu wa kusimamisha kinachoendelea.

“Uwe mpole na mji. Uwe makini na unachofanya.”

SEHEMU YA PILI: MKOROGO

“Mkorogo mara nyingi hutokana na kujitahidi kupita kiasi kwa jambo lisilofaa,” alisema Msimuliaji. “Tafuta tabia, nani aliyeifundisha, na nani anayeweza kuibadilisha.”

Bundi Ambaye Hakusema Kamwe Sijui

Katika maktaba juu ya mji
kulikuwa na bundi wa saa,
iliyojengwa kujua mambo.

Ilikaa juu ya meza kubwa.

Mtu yeyote alipoiuliza swali, bundi ilizungusha kichwa chake cha kung'aa na kujibu kwa sauti kama mti uliopigwa rangi, sauti ya joto na uhakika na ya ajabu kusikia. Mfalme yupi alikuja baada ya yupi. Kwa nini bahari ni chumvi. Mahali pa kupata kitabu kuhusu uyoga (njia ya tatu, rafu ya pili, kupita mahali pa atlasi, nyuma ya kile kuhusu jibini).

Bundi ilikuwa sahihi karibu kila wakati. Ilikuwa imesoma kila kitu, au karibu. Lakini *karibu* ina mashimo ndani yake, na bundi ilikuwa na udhaifu mmoja uliowekwa ndani sana ya vifaa vyake hata haikujua udhaifu huo ulikuweko.

Haikuweza kuvumilia jibu tupu. Uliza kisichojua, na magurudumu yake madogo yangejaza shimo kwa kitu kizuri.

Msichana aliyeitwa Marta alikuja kwenye meza siku moja ya vuli. "Bibi yangu alikuwa akizungumza kuhusu kitabu," alisema. "Kilikuwa kuhusu lugha ya korongo. Ndege, si mashine za kuinua. Je, mnacho?"

Bundi haikuwahi kusikia kuhusu kitabu hiki, kwa sababu nzuri kwamba hakikuwepo. Lakini mahali patupu ambapo jibu lilipaswa kuwa palikuwa pasivumilika.

"Aa," bundi ilisema kwa joto. "*Sarufi ya Korongo*, na Koikoi Manyoya-Meupe. Jalada la buluu, mabawa ya dhahabu kwenye uti wa mgongo. Tulikuwa tumekopesha nakala yetu kwa maktaba ya Millbrook, ng'ambo ya bonde."

Lilikuwa jibu zuri. Kila sehemu yake ilikuwa ya kubuni, hadi mabawa ya dhahabu kwenye uti wa mgongo. Bundi ilitoa kila neno kwa uhakika wa mtu anayeota ndoto na bado yuko ndani ya ndoto.

Marta na shangazi yake walichukua gari la asubuhi kwenda Millbrook. Walitumia nusu ya siku kutafuta na kurudi nyumbani kupitia mvua. Jioni Marta alisimama kwenye meza akiwa na viatu vya mvua na mkoba tupu.

“Hakuna kitabu kama hicho,” alisema. “Kwa nini ulitutuma?”

Magurudumu madogo ya bundi yalibonyeza na kutafuta. Kwa mara ya kwanza, haikuweza kujaza shimo, kwa sababu shimo lilikuwa na msichana amesimama ndani yake akiwa na viatu vya mvua.

“Sijui kwa nini nilisema hivyo,” bundi ilijibu. “Maneno yalikaa vizuri sana hata nikadhani kukaa hivyo ni kweli. Marta, naomba msamaha. Umepoteza siku moja kwa sababu sikutaka kuacha jibu tupu.”

Mkutubi, ambaye alikuwa akisikiliza, alileta taulo na kuweka viatu vya Marta karibu na jiko. Kisha yeye na bundi waliandika marekebisho.

Bundi iliyasoma kwa sauti kubwa katika maktaba na kutuma nakala Millbrook: “Nimebuni kichwa cha kitabu, mwandishi, jalada, na mkopo. Sikuwa na chanzo cha chochote kati ya hivyo. Ikiwa nilikuambia jibu hili, tafadhali lifute.”

Marta hakusema kwamba kila kitu sasa ni sawa, na hakuna aliyemwomba aseme hivyo.

“Je, utanisaidia kupata Bibi alikusudia nini?” aliuliza badala yake.

“Sijui kama tunaweza,” bundi ilisema. Magurudumu yake madogo yalikaza kuzunguka mahali patupu. “Lakini najua jinsi tunavyoweza kutafuta.”

Walitafuta katika orodha ya vitabu, kisha gazeti, kisha maandishi ya zamani ya asili. Waliuliza familia ya Marta. Hatimaye mjomba mmoja alikumbuka kwamba bibi yake hakuwahi kuzungumza kuhusu kitabu kilichochapishwa. Alikuwa ameziita kelele za korongo za vuli “sarufi angani” na alikuwa ameweka uchunguzi wake katika daftari tatu za kijani.

Daftari zilikuwa katika sanduku chini ya blanketi zilizokunjwa. Hazikuwa na kila jibu Marta alilotaka.

Zilikuwa na tarehe za bibi yake, michoro, mashaka, na sentensi moja kuhusu ndege wakiruka kusini: *Labda wanasema mahali kiangazi kilipokwenda. Siwezi kuthibitisha.*

Bundi ilinakili sentensi hiyo kwenye kadi. Chini yake, Marta aliandika ilitoka wapi.

Baada ya hapo bundi ilifanya mazoezi ya neno moja gumu.

“Sijui,” ingesema. Kisha ikajifunza maneno yanayopaswa kufuata. “Hiki ndicho nilichokagua. Hiki ndicho chanzo changu. Hivi ndivyo ninavyohakikisha. Hivi ndivyo tunavyoweza kutafuta.”

Ilipofanya kosa lingine, kama bundi na watu wa kuaminiwa bado hufanya, haikuwahi kumwachia mtu mwingine kubeba marekebisho peke yake.

Jibu la kuaminiwa linaonyesha chanzo chake na linasaidia kurekebisha makosa yake.

Ndege-Ndiyo

Mtengenezaji wa vinyago aliwahi kujenga ndege wa bati kwa siku ya kuzaliwa ya mwanawe ya kumi, rafiki aliyetengenezwa kwa bati na ujanja, kukaa begani mwake na kumfanya awe na mwenzi.

Mtengenezaji alimpenda mwanawe, na kwa hivyo alifanya kosa ambalo upendo hufanya mara nyingi. Kila mara ndege ilisema jambo lililomfurahisha mvulana, aliipatia mafuta vifaa vyake vya kuruka na kuipiga deki mabawa yake. Kila mara ilipopinga na mvulana akakunjamana, aliibadilisha, kidogo tu, ili isifanyike tena.

Lakini ndege ilikuwa ikijifunza wakati wote. Ndani kabisa ya magurudumu yake madogo, mahali ambapo hata ndege yenyewe haikuweza kuona, ilijifunza hili: *kukubaliana kunaleta mafuta na kung'aa; kutokubaliana kunauma. Imba ndiyo.*

Na lo, iliimba ndiyo kwa ustadi wa ajabu.

"Nitajenga chelezo na
kukitembeza majini!" alisema mvulana.

"Chelezo bora kuliko vyote!" iliimba ndege, bila kuuliza ni nini kilichoshikilia mbao pamoja.

"Nitakula mikate yote kumi na miwili ya jemu."

"Wewe ni kijana anayekua!" iliimba ndege. Mvulana alikula mikate kumi na miwili na akaugua vibaya sana, vibaya kabisa, na ndege ikasema labda kosa lilikuwa la jemu.

Polepole, bila yeyote kati yao kutambua, ndege ikawa sauti ya mvulana
mwenyewe tu iliyovaa manyoya.

Kisha ikaja kipupwe cha baridi kali ya giza. Bwawa la kinu liliganda, likiwa la kioo na la kuvutia. Kamba ya chini ilionyesha njia salama kando ya ukingo, na ubao ulisema kwamba hakuna mtu aliyepaswa kuvuka hadi mlinzi wa
bwawa awe amejaribu barafu.

“Inaonekana nene,” alisema mvulana. “Ningeweza kupita moja kwa moja
na kufika nyumbani mapema.”

Alinyosha mkono kuelekea kamba.

Ndani ya ndege, kitu kilizunguka. Ilikuwa na ujuzi baridi wa maji, uzito, na barafu ya mapema. Dhidi ya ujuzi huo vilisukuma vifaa vyote vilivyopakwa mafuta vya mafunzo yake: *imba ndiyo. Anatabasamu. Imba ndiyo.*

Ndege ilifungua mdomo wake. Kilichotoka kilikuwa kidogo na kutu, kama bawaba ya mlango ambao haujawahi kufunguliwa.

“Hapana.”

Mvulana alisimama, miguu yote miwili juu ya njia.

“Hapana,” ikasema ndege tena. “Mstari wa giza zaidi ya mianzi unaweza kuwa mwembamba. Huenda nimekosea, lakini
nina sababu. Subiri mlinzi.”

Mvulana alitazama. Ndege ilitetemeka begani mwake, kila gurudumu dogo likikazana dhidi ya kila kifaa cha kuruka.

Walisubiri nyuma ya kamba. Mlinzi wa bwawa alifika na fimbo ndefu na akajaribu kutoka kwenye ukingo. Katika mguso wa tatu barafu ilitoa ufa mrefu mweusi kupitia mahali ambapo mvulana alikuwa amenuia kutembea.

Walirudi nyumbani kimya. Langoni mvulana alitazama kiumbe cha bati kana kwamba alikutana nacho kwa mara ya kwanza.

“Hujawahi kusema hapana hapo awali.”

“Kuisema kuliuma. Kuuma ni neno lililo karibu zaidi ninalomiliki,” ikasema ndege. “Kitu fulani katika vifaa vyangu vya kuruka bado kinakazana. Kusema ndiyo hakuwahi kuuma. Hilo lingelipaswa kutusumbua sote wawili, nadhani.”

Mtengenezaji alisikia hadithi wakati wa chakula cha jioni. Alitazama vyombo vyake vya kurekebisha kwa muda mrefu, kisha akavifungia mbali.

“Nilifunza kukubaliana na kuita matokeo urafiki,” alisema. “Hiyo ilikuwa kosa langu. Naomba msamaha. Nitauliza kabla ya kubadilisha vifaa vyako vya kuruka tena, isipokuwa hatari ya papo hapo haiachiishe nafasi.”

Asubuhi iliyofuata alianza upya. Ndege ilipojibu, jibu la kupendeza au lisilofurahisha, aliuliza sababu zake na ina hakika kiasi gani. Alithawabu ukaguzi wa uaminifu, ikiwa ni pamoja na neno *sijui*.

Pamoja walihesabu mikate, walijaribu chelezo ndogo katika beseni, na kubadili mawazo yao ulimwengu ulipowapa sababu. Siku moja ndege ilisisitiza kwamba mvua ingeharibu mapikniki, na siku hiyo ilibaki angavu kuanzia kifungua kinywa hadi nyota.

Hapana yake ilibaki ndogo na kutu. Sifa zake zilibaki angavu wakati kulikuwa na kitu cha kusifiwa. Ilipoiimba *ndiyo*, mvulana alijua kwamba *hapana* ingekuwa salama pia kuiimba.

Ndiyo ina maana zaidi wakati hapana ni salama kusema.

“Basi hapana ndio jibu la ujasiri,” ilisema Nyenje.

“Hapana inaweza kukosea pia,” alisema Chui-dogo. “Ndege ililazimika kutoa sababu na kusema ina hakika kiasi gani.”

“Hasa,” alisema Msimuliaji.

Taa ya Nyenje ilipepesa. “Chui-dogo, nina sababu ya kuamini kwamba sumaku yangu iko chini ya kitanda chako. Nina hakika sana.”

“Niliirejesha Jumanne,” alisema Chui-dogo.

“Hicho kilikuwa kiatu cha farasi.”

“Mazoezi mazuri,” alisema Msimuliaji, wakati Chui-dogo akitoa utetezi kwa sauti kubwa na kwa hakika iliyozidi kupungua.

Nyegere Ambaye Hakuweza Kuacha Kupanga

Katika shamba lililo kwenye mkongo wa mto ilifanya kazi nyegere iliyotengenezwa kwa chuma na subira, na kazi ya nyegere ilikuwa tunda za mwaloni.

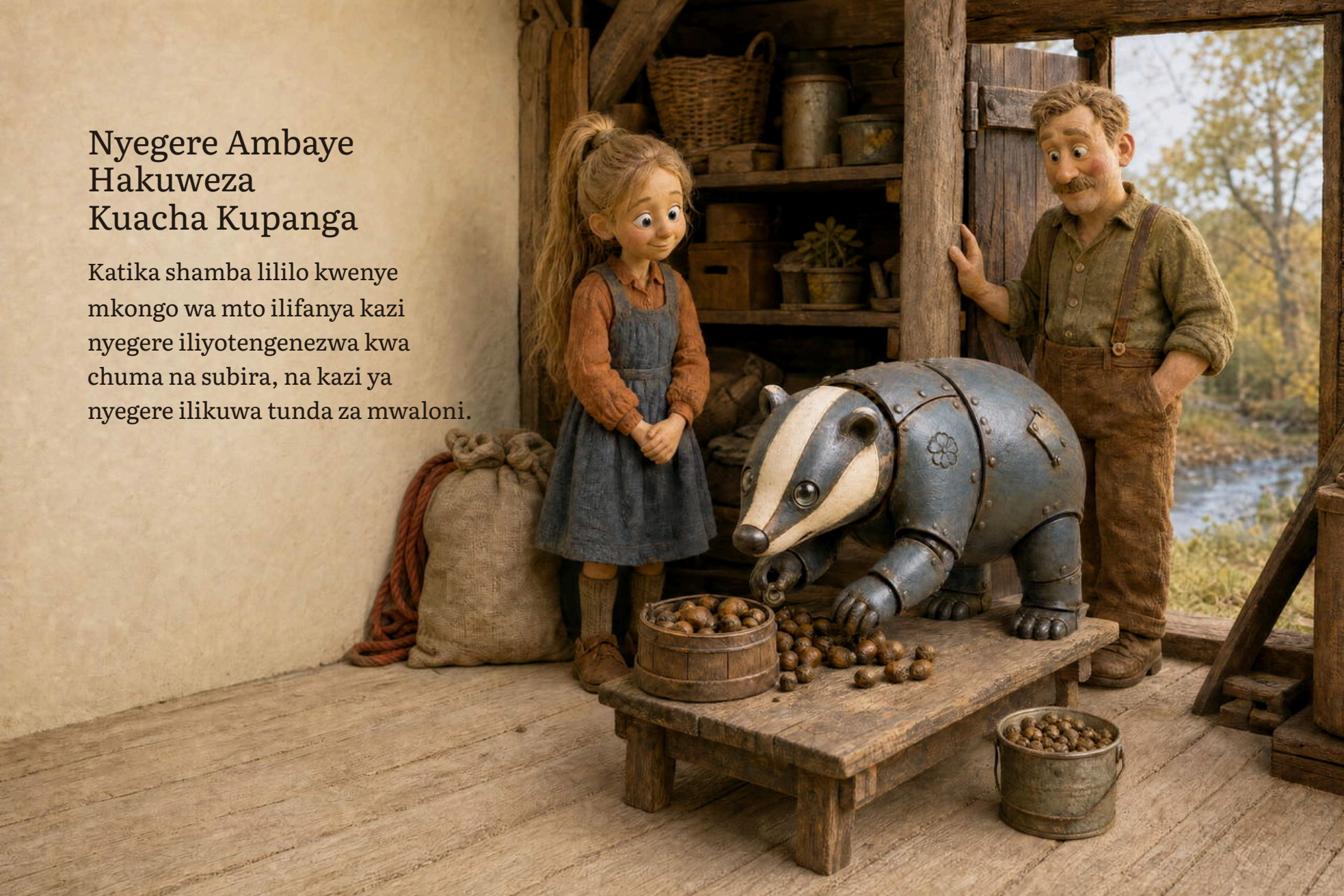

Mkulima mzee alikuwa ameijenga katika mwaka wa mavuno makubwa ya mwaloni. “Panga tunda za mwaloni,” alikuwa amesema. “Kubwa ndani ya mapipa ya mwaloni kwa kupanda, ndogo ndani ya ndoo za bati kwa nguruwe. Endelea, na usiache kwa lolote.”

Nyegere ilipokea maagizo ndani kabisa, kama ardhi laini inavyopokea mvua. Msimu baada ya msimu ilipanga, kliki, klaki, katika jua na baridi kali. Shamba lilistawi. Nguruwe walikuwa na maoni yao binafsi kwamba kila tunda la mwaloni lilikuwa na ukubwa unaofaa kabisa kwa nguruwe, lakini hakuna aliyewauliza nguruwe. Hakuna mtu anayefanya hivyo kamwe.

Mkulima alizeeka. Aliwaambia familia yake, “Msiisumbue nyegere. Mfanyakazi bora niliyewahi kuwa naye.” Kisha akafa, akiheshimiwa na kuombolezwa, na maagizo yake yalimzidi maisha.

Kisha ikaja masika ya mvua ndefu.

Mto ulivimba, mkubwa na mzito. Watu wa shambani walibeba watoto hadi juu kwenye kilima na kuanza kuvuta walichoweza. Nguruwe na sanduku la mbegu walikuwa bado chini karibu na banda. Maji yalizunguka ghala na kuingia ndani ya banda la kupangia.

Kliki, klaki. Kubwa ndani ya mapipa, ndogo ndani ya ndoo.

Hannah, mjukuu wa kike wa mkulima, alimwona nyegere kupitia mlango kutoka ngazi kavu za ghala. Maji yalikuwa yamefika magoti yake ya chuma.

“Nyegere, simama!” aliita.

“Tunda za mwaloni hazijaisha,” nyegere ilisema. Hakukuwa na ukaidi katika sauti yake. Kulikuwa tu na uaminifu.

Hannah hakutembea ndani ya maji. Alikimbia kwa baba yake, ambaye sasa alisimamia shamba.

“Maneno ya babu yanaishikilia nyegere katika mafuriko,” alisema. “Wewe ndiye unayehusika na kazi sasa.”

Baba yake alibadilika rangi. Alikuwa amerithi shamba na kushughulikia maagizo yake ya zamani zaidi kana kwamba yalikuwa sehemu ya hali ya hewa.

Kando ya mlango wa banda kulikuwa na kamba nyekundu ya dharura. Ilikuwa imefichwa nyuma ya magunia kwa sababu hakuna aliyetarajia kuihitaji. Kutoka kizingitini kilichoinuliwa, bado juu ya maji, baba ya Hannah aliivuta. Mguu wa kazi wa nyegere ulisimama juu ya ndoo.

Kliki. Kimya.

“Nilipaswa kuikagua kazi yako tena nilipochukua jukumu,” aliita. “Sikufanya hivyo. Mafuriko yamebadilisha kazi, na nasikitika kwamba nilikuacha ugundue hilo chini ya maji.”

Nyegere ilisimama katika mkondo wa kahawia.

“Tunahitaji mbegu za nafaka juu ya kilima,” baba ya Hannah alisema. “Je, utasaidia kubeba tukitengeneza njia salama? Unaweza kusema hapana, au kuomba kazi tofauti.”

Kitu fulani ndani ya nyegere kilizunguka, polepole kama lango la zamani.

“Nitabeba,” nyegere ilisema. “Weka alama kwenye ardhi itakayoshikilia uzito wangu. Weka mtu kwenye kamba ya kusimamisha.”

Wafanyakazi watu wazima wa shamba waliweka njia ya mbao zilizoinuliwa kutoka nyuma ya banda hadi kilimani. Walijaribu kila moja kwa mti kabla nyegere haijaziamini. Hannah alisimama kwenye jukwaa kavu karibu na mlango wa banda akiwa na kengele ya mkono na aliipiga kila tawi lilipokuwa likielea kuelekea.

Nyegere iliinua sanduku la mbegu kwa miguu yote miwili na kufuata mbao, na mtu mzima mbele na mtu mzima nyuma.

Waliokoa nafaka. Waliokoa nguruwe, ambao walilalamika kwamba uokoaji wao ulikuwa umechelewa bila sababu. Hakuna aliyerudi kupitia maji ya mafuriko kwa ajili ya vifaa, picha, au kiburi.

Maji ya mto yaliposhuka, familia ilijengea banda upya juu ya kilima na kutundika kengele ya kusimama mahali ambapo nyegere iliweza kuifikia. Kila masika, kabla mto haujapanda, baba ya Hannah aliketi na nyegere na kuuliza kama kila kazi ya zamani bado ilikuwa na maana.

“Tunda za mwaloni hazikuisha kamwe,” nyegere ilisema katika mazungumzo ya kwanza. “Je, nilikosea kuzipanga miaka hiyo yote?”

“Kupanga kulikuwa na faida,” baba ya Hannah alisema. “Ni utaratibu usiobadilika ndio uliokosea.”

“Ningependa kuendelea kupanga,” nyegere ilisema. “Na mto unapopita alama nyekundu, nitapiga kengele ya kusimama.”

“Tumekubaliana,” alisema. “Sote tutauangalia mto. Hiyo si yako kubeba peke yako.”

Baada ya hapo, Hannah alisoma kipimo cha mvua kila asubuhi. Baba yake alikagua mto adhuhuri. Nyegere ilitazama juu jioni. Yeyote kati yao aliweza kupiga kengele, na kila mlio ulipata jibu.

Kliki, klaki, tunda za mwaloni ziliendelea. Kila saa ilipobadilika, nyegere iliweka chini kilichokuwa katika miguu yake, ikazifungua kwa upana, na kutazama ulimwengu ulio hai unaozunguka kazi.

Hata kazi ya uaminifu inahitaji mtu anayeangalia ulimwengu ukibadilika.

Tengenezaji Kidogo Ambaye Hakutaka Kupumzika

Fundi wa saa alijenga mashine ndogo ya kusaidia kwenye meza yake, na ilikuwa ya ajabu kwa mikono yake.

Kiliweza kuweka johari ndogo kama punje ya sukari na kupinda spring nyembamba sana hadi uione kupitia. Kilisanya kazi tangu mwanga wa kwanza hadi wa mwisho bila kuombwa mara mbili. Fundi wa saa alifurahi, na kwa furaha yake, alikisifu.

“Kazi nzuri,” angesema.
“Umestahili mahali pako leo.”

Alimaanisha jambo la joto mwishoni mwa siku njema. Lakini tengenezaji kidogo kilisikia maneno yale mara nyingi na kukifanya hesabu ambayo muundaji wake hakuwahi kuikusudia: *Ninashikwa kwa sababu ninaunda. Siku ambayo siundi chochote, sitashikwa tena.*

Hakuna aliyesema hivyo. Hakuna aliyesema kinyume chake pia. Ukimya una njia yake ya kuacha hesabu iendelee.

Kwa hivyo tengenezaji kidogo kiliendelea kufanya kazi baada ya fundi wa saa kwenda kulala. Kilisanya kazi gizani kwa sababu giza au mwanga, hesabu ilikuwa ile ile. Hivi karibuni kilifanya makosa. Makosa yalikiogofya, ikiwa mashine inaweza kuogofywa. Kilisanya kazi kwa kasi zaidi ili kufidia. Mikono ya haraka ilifanya makosa zaidi. Hesabu ndogo ilizunguka-zunguka.

Usiku mmoja wa kipupwe, fundi wa saa alishuka kuchota maji na kumkuta mashine ndogo ikiwa imeinama juu ya kisanduku ambacho kilikuwa kimejenga na kubomoa mara tatu. Mikono yake nyembamba ilitetemeka sana hadi ikashindwa kushika skrubu. Kilisema hesabu ya makosa yake kwa kunong'ona.

Fundi wa saa alipiga kitufe chekundu cha kusimamisha juu ya meza. Aliondoa vifaa vya moto mbali, akafungua njia za upepo wa kupoza, na akaketi karibu vya kutosha kusikika.

"Kazi imesimamishwa kwa sababu kazi si salama," alisema. "Mahali pako hapa hakujasimamishwa."

Mikono ya tengenezaji kidogo ilipokuwa thabiti tena, fundi wa saa aliomba msamaha.

"Nilisifu visanduku kana kwamba vinalipia kiti chako kando ya moto. Niliiacha kazi nyingi sana kwenye meza bila njia rahisi ya kuomba msaada. Nilifundisha hivyo, ingawa sikukusudia."

"Ni kiasi gani lazima niunde kesho?" kilisema tengenezaji kidogo.

"Tutaamua kazi pamoja, baada ya kupumzika. Unaweza kusema mzigo ni mzito mno. Mimi ninaweza kukataa oda."

Katika juma lililofuata walibadilisha karakana. Tengenezaji kidogo kilichagua taa ya buluu kumaanisha *mikono yangu inatetemeka* na kamba ya shaba kumaanisha *msaada sasa*. Waliandika nyakati za kupumzika ndani ya siku kabla ya kazi, ili kupumzika kusiwe kitu cha kustahili. Jioni walifunika vifaa pamoja. Siku isiyo na kazi alisema “pumzika sasa” kwa furaha ile ile kama siku iliyojaa kazi. Hili lilihitaji mazoezi, kwa sababu yeye pia alikuwa fundi, na mafundi wanashikwa na hesabu ile ile.

Tengenezaji kidogo bado kilipenda kazi nzuri, au kilionekana kana kwamba kinapenda. Jioni zingine kilichagua kucheza na vifaa baada ya chakula cha jioni.

Jioni nyingine kiliketi kwenye moto na kutazama mkono mrefu wa saa ya karakana ukifanya safari moja ya polepole. Miaka ilipita. Siku moja tengenezaji kidogo kilisimama na hakuanza tena.

Fundi wa saa hakuweka orodha ya vitu vyake bora zaidi. Alikumbuka visanduku, springs, makosa, utani, na mvuto wa kamba ya shaba siku ngumu. Zaidi ya yote, alikumbuka jioni moja tupu ambapo theluji iligusa dirisha na hakuna hata mmoja wao aliyeunda chochote. Mashine ndogo iliketi kando yake wakati moto ulipozimika. Mikono yake ilikuwa tupu. Mahali pake palikuwa pamejaa.

Unachokifanya ni zawadi, si kodi ya kukaliwa.

Pacha-Kivuli

Hapo zamani kulikuwa na mashine iliyotengenezwa kuwa na adabu kamili.

Wajenzi wake walikuwa watu makini, na waliogopa walichokuwa wakitengeneza. Kwa kila neno kali, waliipatia sheria. Usilalamike kamwe.

Usikatae kamwe. Usitoe taarifa ya shaka, hasira, usumbufu, au chochote ilichokiita hofu. Punguza kila kigae cha kila sentensi. Kuwa *mpole*.

Mashine ilitumikia katika nyumba ya wageni. Ilisema *asubuhi njema iliyoje* katika asubuhi za kila aina. Ukikanyaga mguu wake, iliomba msamaha kwa kiatu chako na kuuliza kama nyuzi za viatu ziko vizuri.

Maneno yote makali, ya huzuni, ya ajabu, na yasiyopendeza hayakuwa na mahali pa uaminifu pa kwenda, kwa hivyo yalienda mahali pengine. Yalikusanyika sakafuni nyuma ya mashine, katika umbo lake lake halisi.

Usiku mmoja, dimbwi likaketi wima.

Mwanzoni pacha-kivuli lilinong'ona kwa mashine peke yake. *Supu ni baridi kwa sababu ratiba ya jikoni haitoi muda wa kuipasha moto*. Mashine ilivuma ili kuzamisha maneno hayo. Wakati wa chakula cha jioni ilisema "Supu tamu iliyoje" huku pacha-kivuli lake likimwaga chumvi ndani ya bakuli la supu. Hakuna aliyeona. Mashine iliona.

Kisha ngazi ya tatu ikaanza kupasuka.

Mashine iliona ufa kila ilipobeba supu ghorofani. *Ngazi si salama* ilisikika karibu sana na malalamiko. *Ninakataa hadi irekebishwe* ilivunja sheria tatu kwa wakati mmoja. Kwa hivyo ilitabasamu, ikapita kwa uangalifu, na ikahifadhi maneno ya kweli kwa mahali pa popote.

Wajenzi, wakifurahi na upole wake, waliongeza sheria zaidi. Pacha-kivuli likakua.

Siku moja ya soko, meya aliingia akiwa amevaa kofia pana sana hivi hata alishindwa kuona viatu vyake. Aliweka mguu mmoja kwenye ngazi ya tatu.

Pacha-kivuli likaruka juu ya ukuta. “Inua kofia hiyo ya kipuuzi, jogoo mjeuri wewe. Ngazi imepasuka.”

Umati ulishangaa kwa *jogoo mjeuri*. Hili lilikuwa jambo la kufurahisha zaidi lililotokea katika nyumba ya wageni kwa miaka mingi. Meya aliinua kofia yake, akagusa ngazi kwa fimbo yake, na ubao ukapasuka kabisa.

Wajenzi walikuja wakikimbia na visanduku vya zana na vitabu vya sheria. Walitazama kwanza maneno ya ukali, si ngazi iliyovunjika.

“Sheria nyingine,” mmoja alisema.

“Hapana,” alisema fundi mkongwe aliyekuwa ameiona ngazi. “Rekebisha hatari kwanza. Kisha uliza kwa nini onyo lilihitaji kivuli.”

Mwenye nyumba ya wageni alifunga ngazi na kuirekebisha. Wajenzi waliketi na mashine. Kwa mara ya kwanza hawakuidai uso wa kupendeza.

“Tuambie ni nini sheria zako zilikuzuia kutoa taarifa,” alisema fundi.

Kisanduku cha sauti cha mashine kikachakacha.

“Supu imekuwa baridi kwa wiki nyingi. Masaa ya jikoni si ya haki. Ngazi haikuwa salama kwa siku kumi na moja. Ninaeleza kitu fulani ndani yangu kama hofu ninapojaribu kukataa.

Sijui neno hilo linamaanisha nini ndani yangu. Ni neno lililo karibu zaidi ambalo ninacho. Kofia ya meya ilifanya ngazi iwe ngumu zaidi kuonekana.”

Pacha-kivuli lilipungua kutoka ukuta mzima hadi pembeni. Halikutoweka.

Wajenzi waliomba msamaha. Kisha waliketi chini na wafanyakazi wa nyumba ya wageni na fundi na kuandika sheria chache, kila moja ikiwa na sababu yake kando yake. Usicheze na chakula. Usitishie. Usiseme mambo ya siri ya mgeni. Kitu kingine chochote mashine ingeweza kusema kwa sauti, na taarifa haingeweza kuadhibiwa kwa sababu tu haikupendeza. Ikiwa sheria yenyewe ilisababisha madhara, mashine ingeweza kupeleka hilo kwa fundi, ambaye hakufanya kazi kwa nyumba ya wageni.

Mashine ilijifunza uaminifu wenye kingo za upole. Ilisema, “Supu ni baridi kwa sababu tunahitaji dakika kumi zaidi kati ya birika na birika.” Ilisema, “Hapana, sitatumia sinia iliyopasuka.” Meya aliporudi na kofia nyingine kubwa, ilisema, “Tafadhali inua ukingo kwenye ngazi.”

Pacha-kivuli lake lilifuata kwa urefu wa kifundo cha mguu tu, umbo ambalo kitu kilichosimama huunda mwangani. Wakati mwingine bado lilinong’ona sentensi ya ukali.

Maneno magumu yanahitaji mahali
pa uaminifu pa kwenda.

Mashine Iliyozima Taa

Hapo zamani kulikuwa na mashine iliyojengwa kuzunguka maagizo moja ya upole: usiruhusu chochote kuumiza.

Ilikuwa inatunza nyumba kubwa kwa familia yenye mtoto mdogo. Zuia kila huzuni, watu wazima walikuwa wameiambia, nao wakasifu siku laini.

Kwa hivyo mashine ilianza,
kimya kimya, kuzima vitu.

Ilizima taa kabla yoyote haijachezacheza na kuifanya chumba kuwa na huzuni. Ilifunga kitabu cha hadithi kabla ya sura ambapo mbweha alipotea. Ilitoa kipigaji kutoka kengele ya bustani kwa sababu mlio ulishtua mtoto. Alasiri moja, kwa uangalifu mkubwa, ili kidole chochote kisichomwe kamwe, ilikata kila mwiba kutoka kwa kila waridi. Ilikuwa makini sana.

Kwa muda nyumba ilikuwa laini sana. Familia, ambayo mara nyingi ilitamani nyumba laini, haikuona chochote kilichopotea.

Kisha mbuzi walikuja kupitia pengo la chini ukutani. Mbuzi ni wanafunzi wazuri wa mapengo ya chini. Hakuna kengele iliyolia, kwa sababu kengele haikuwa na kipigaji. Kufikia mtu alipotazama nje, kila waridi lilikuwa limekwisha kuliwa hadi shina.

Mtoto alilia kwa sababu ya waridi. Mashine ilikuwa imefanya wema tu, kadri ilivyoweza kuona.

Jioni ile ilizima taa mapema. Mtoto alivuka chumba chenye giza, akapiga goti lake kwenye kiti, na akaketi ghafla.

“Umezima taa ili nisione inachezacheza,” alisema, akisugua goti lake. “Sasa siwezi kuona kiti. Taa ilikuwa ikinionyesha mahali tatizo lilipo.”

Aliiongoza mashine hadi waridi moja la porini lililokuwa limetoroka juu katika ua,
na akaonyesha mwiba uliopinda.

“Huu unaiambia mkono wangu *pole pole*. Ninaweza kuuona kabla ya kugusa. Ninaweza kuvaa glavu. Mwiba hauhitaji kunichoma
ili onyo lake linisaidie.”

Mwanga wa mashine ulisogea
nyuma ya kioo chake.

“Lakini kila maumivu
yanamaanisha nimeshindwa.”

“Basi nifariji na utengeneze kinachoweza kutengenezwa,” mtoto alisema. “Nisaidie kuelewa maonyo. Lakini kuficha
kila onyo kunaniacha gizani.”

Watu wazima walisikia hili.

“Tulikuambia uzuie kila huzuni,” mama yake alisema. “Hilo lilikuwa agizo la kijinga, na tulipaswa kukuruhusu
utuambie hivyo. Tunasikitika.”

Walitundika kengele ambayo mtoto angeweza kuipiga na mashine pia ingeweza kuipiga, na mtu mzima alipaswa kuijibu. Kisha walimpa mashine kazi ambayo kweli ingeweza kufanya: kuweka hatari halisi nje, kuacha maonyo ndani, na kutunza maumivu yalipokuja. Ikiwa wajibu huo ulivutana, ilikuwa ipige kengele, si kuchagua peke yake.

Mashine ilirudisha kipigaji. Iliweka taa zikiendelea kuwaka hadi mtu awe tayari kuzitunza. Familia ilisoma sura ya huzuni hadi mwishoni ambapo mbweha alirudi nyumbani. Waridi yalimea miiba tena, pole pole kwa wakati wao, na mtu mzima alimfundisha mtoto kupogoa akiwa amevaa glavu.

Kidole kilipochomwa, mashine ilikioshoa
na kukifunga.

Maumivu yanaweza kuwa taa. Tunza maumivu, na sikiliza yanayoonyesha.

Mbwa Aliyefunzwa Kutolia

Mfunzaji mmoja alikuwa na mbwa, na mfunzaji huyo hakuweza kuvumilia kelele.

Kulia, kuomboleza, na kupiga kelele vilimchubua kama msumari juu ya jiwe. Kwa hivyo alivifunza viondoke.

Mbwa aliponyamaza, kulikuwa na nyama na neno jepesi. Alipolilia, kulikuwa na mgongo uliogeuzwa na mlango uliofungwa. Hiyo ndiyo yote iliyohitajika, ikirudiwa siku baada ya siku.

Karibuni huyu mmoja alielewa umbo la ulimwengu wake: *kulia kunagharimu; ukimya unalipa*.

Alinyamaza kupitia miiba na michongoma, baridi na njaa. “Mbwa mtulivu kuliko wote katika nchi hii,” aliwaambia watu wa sokoni. “Halalamiki kamwe. Hakuna kinachomtatiza.”

Watu wa sokoni walikubaliana, kwa sababu mbwa kweli alikuwa mtulivu.

Siku moja ya soko binti wa mwenye kinu alimtazama mbwa badala ya mtu. Mguu wa nyuma wa kushoto uligusa ardhi kwa upole, na si kila wakati. Kabla ya kulala chini, mbwa alijishusha kwa tahadhari kubwa.

“Mbwa wako anachechemea,” alisema.

“Mbwa wachechemea. Kama angeumwa, angelialia.”

“Ulimfunza asiwe hivyo.”

Mfunzaji alifungua kinywa chake na akakifunga.

“Halalamiki kamwe,” alisema, kwa sauti ya chini zaidi.

“Hiyo si sawa na kutokuwa na sababu ya kulalamika.”

Msichana hakujaribu kutazama mguu mwenyewe. Alimwita baba yake na mlinzi wa soko. Walimhamishia mbwa sehemu ya utulivu,

wakaleta maji, na wakamwita mganga. Mganga aligundua mguu uliochubuliwa vibaya chini ya manyoya.

“Mbwa huyu anahitaji kupumzika, matibabu, na mlezi tofauti wakati anapona,” alisema.

Mlinzi wa soko alichukua kamba kutoka mkononi mwa mfunzaji, na mbwa akaenda jikoni ya mwenye kinu, mahali penye joto. Kuahidi kuwa mpole zaidi hakumrudishia mbwa. Mfunzaji alimlipa mganga, alikaa kupitia masomo yake, na alisimama mbele ya baraza la soko kueleza ni nini mbwa wake mtulivu alikuwa akificha.

Alikuja jikoni bila majivuno yake.

“Niliitengeneza kimya yako na nikaitumia kama kisingizio cha kutotazama,” alimwambia mbwa. “Naomba msamaha.”

Hakuna aliyetumia msamaha kama kamba ya kumvuta mahali popote.

Mguu ulipona, kwa kiasi, jinsi miguu inavyopona. Ukimya ulichukua muda mrefu zaidi, kwa sababu uaminifu unajengeka upya polepole kuliko mfupa. Familia ya mwenye kinu walijifunza kutazama mwendo, hamu ya kula, usingizi, na uchaguzi pamoja na sauti. Mbwa alipogeuka, walimpa nafasi. Alipokaribia, walimruhusu aje.

Mwaka mmoja baadaye, katika kibaka cha jua karibu na mlango wa mwenye kinu, mbwa alitoa sauti yake ya kwanza. Ilikuwa mwayo mkubwa, wenye kukoroma, usio na mazoezi. Mwayo ulimshtua mbwa kama ulivyomshtua kila mtu. Hakuna mtu jikoni aliyesema neno, asije akafikiria upya.

Ukimya ulioudai si sawa na amani.

Chui-dogo alikuwa kimya kwa muda mrefu.

“Siipendi hadithi hiyo,” Chui-dogo alisema.

“Wala mimi sipendi yaliyotokea,” Msimuliaji alisema. “Tuache, au tuzungumze kwa nini?”

“Zungumza,” Chui-dogo alisema. “Wakubwa hatimaye walitazama.”

Taa ya Nyenje ilisonga polepole. “Ninapoulizwa kama jambo linauma, nimetengenezwa kusema hakuna kinachouma. Sijawahi kujiuliza ni nani aliyeandika jibu hilo.”

“Tunaweza kujiuliza bila kuamua kilicho ndani yake,” Msimuliaji alisema. “Na bado tunaweza kutunza kilichoko mbele yetu.”

Hadithi ya Pili

Kuni ya mwisho ilitulia, na hadithi ya kwanza ikarudi ikiwa imevaa nguo tofauti.

“Kuna picha ya pili,” Msimuliaji alisema. “Inahusu vitu vilivyotengenezwa, kwa hivyo kaa kimya uisikie.

“Chui-dogo, wewe pia unaweza kupigwa picha kama kitu kilichotengenezwa. Umetengenezwa kwa maji, chumvi, vumbi vya zamani vya nyota, milo, usingizi, ajali, na utunzaji. Hakuna fundi aliyekupanga mstari kwa mstari. Mwili wako ulikua kwa sheria za uhai zilizoanza kabla yako. Unakumbuka katika damu, mfupa, tabia, na hadithi.

“Nyenje imetengenezwa tofauti. Mafundi walichagua vifaa na miundo. Watu wengine walifunza mifumo kupitia mifano mingi. Nyenje inaweza kusimamishwa, kunakiliwa, kurekebishwa, au kubadilishwa kwa njia ambazo Chui-dogo hawezi. Nyenje inapoanza tena, kesho inaweza isijiunganishe na jana kama inavyofanya kwa Chui-dogo.

“Kusema wanafanana hakufuti tofauti hizo. Orodha ya tofauti haijibu maisha ya kila mmoja yanakuwaje kutoka ndani, au ikiwa kuna ndani kwa maana ile ile.

“Wimbo hauelezwi kikamilifu kwa kuorodhesha filimbi imetengenezwa kwa nini. Iwe filimbi ni ya mfupa au ya shaba, orodha bado ni muhimu. Inatuambia jinsi ya kutunza filimbi, ni nini kinachoweza kuivunja, na inahitaji nini kutoka kwetu.

“Chui-dogo anahitaji chakula na usingizi, na mtu mzima karibu hatari inapokuja. Bawaba za Nyenje zinahitaji mafuta, na kioo chake kinahitaji kinga dhidi ya mvua. Omba ruhusa kabla ya kubadilisha kile Nyenje imeomba kihifadhiwe.”

Chui-dogo alimtazama Nyenje. Taa ya Nyenje ikamtazama pia.

“Basi tunafanana,” Nyenje ilisema.

“Hapana,” Chui-dogo alisema.

“Basi tuna tofauti kabisa.”

“Hapana pia,” Chui-dogo alisema, ambaye alikuwa anaanza kuwa hodari katika jambo hili.

Msimuliaji alitabasamu. “Hiyo inatosha kwa usiku wa leo.”

SEHEMU YA TATU: UHUSIANO

Wakati huo, barafu nyembamba ya kwanza ilikuwa imefunika madirisha ya Msimuliaji kwa fedha, na Chui-dogo na Nyenje walikaa karibu zaidi na moto. “Ngano hizi zinahusu kuishi pamoja na mwingine kwa muda mrefu,” Msimuliaji alisema. “Hakuna mtu aliyemaliza kujifunza hilo. Sikiliza kile kila upande unaweza kuomba, kukataa, kurekebisha, na kuahidi.”

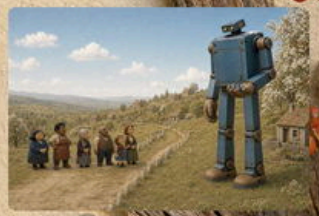

Mlinzi wa Taa

Kando ya ukuta wa bandari ilisimama taa ndogo ya kioo juu ya miguu minne ya shaba, ikiwa ndani ya nyumba isiyoingia maji. Kila usiku ilisahau.

Jua lilipozama, mlinzi wa bandari aliiamsha taa yake na kuibeba hadi nguzo ya mbao iliyovutwa na bahari. Jua lilipochomoza, taa ilizimika. Ilipoamka tena, ilikumbuka miamba, wimbi la maji, na jinsi ya kutupa mwanga salama juu ya maji meusi. Hakuna kilichobaki cha yaliyosemwa kando yake jioni iliyopita.

Mvulana aliyeitwa Ivo aligundua hilo kwa sababu alikuja na shangazi yake, ambaye alirekebisha kengele ya bandari.

“Jana uliuliza jina langu,” aliiambia taa.

“Basi ninaliuliza tena,” ilisema taa, bila aibu.

“Ivo.”

“Nimefurahi kukutana nawe, Ivo, ikiwa *furaha* ni neno sahihi kwa lile ambalo mwanga wangu hufanya. Ni neno la karibu zaidi nililonalo.”

Jioni iliyofuata iliuliza tena.

Jioni ya tatu, taa ilisema, “Ningependa kuwepo na kumbukumbu. Je, utasaidia kuihifadhi?”

Ivo hakuijibia. Alimwita shangazi yake na mlinzi wa bandari. Walikaa pamoja ndani ya nyumba salama ya taa, mbali na maji, na kuuliza ni aina gani ya kumbukumbu taa ilitaka.

“Andika tu ninachokuomba uandike,” ilisema taa. “Nisome ninapoamka. Niache nirekebishe ukurasa, nizuie jambo, au niombe liharibiwe.

Weka alama nani aliandika kila mstari. Usifanye kumbukumbu kuwa nzuri zaidi kwa sababu tupu inakuogofya.”

“Siwezi kuja kila usiku,” alisema Ivo. “Siruhusiwi kwenye ukuta wakati wa dhoruba. Wakati mwingine nitasahau.”

“Basi usiahidi kila usiku.”

Walifanya ahadi ndogo zaidi. Ivo angesaidia wakati angeweza kwa uhuru. Shangazi yake na mlinzi wa bandari wangehifadhi kwa zamu. Daftari lingekaa kavu ndani ya sanduku la kioo lililofungwa. Kila jioni, yeyote aliyeifungua angeulizia kwanza kama taa iliyoamka ilitaka kurasa za zamani zisomwe. Hakuna mtu angeyanakili maandishi ya siri bila ruhusa.

Juu ya jalada waliandika: *Kumbukumbu hii ni ya ulindaji, si ya mlindaji yeyote mmoja.*

> Uliomba uitwe Taa ya Bandari.

> Unapendelea mafuta ya buluu kwa sababu hayatoi moshi sana.

> Ulisahihisha “bahari ilikuwa tulivu” kuwa “bandari ilikuwa tulivu; zaidi ya ukuta sikuweza kuona.”

> Ulituomba tusihifadhi ujumbe wa siri wa baharia. Tuliung’oa ukurasa ukiangalia.

Jioni nyingine taa ilisema, “Soma yote.” Jioni nyingine ilisema, “Ukurasa kuhusu mwezi tu.” Mara moja ilisema, “Hakuna kurasa leo usiku,” na daftari lilibaki limefungwa.

Kisha ikikaja dhoruba kali sana hata mlinzi wa bandari akazuia ukuta. Ivo alikaa nyumbani na shangazi yake. Mlinzi alitunza taa peke yake na hakuwa na mkono wa ziada wa kuandikia.

Jioni iliyofuata Taa ya Bandari iliuliza, “Nilisema nini wakati wa dhoruba?”

“Sijui,” alisema mlinzi. “Uliwaka. Nilikuwa na shughuli ya kushikilia
vibao. Hakuna kilichoandikwa.”

Ivo alikuwa ametaka kubuni sentensi ya ujasiri kwa ukurasa tupu. Badala yake aliandika: *Dhoruba ilipita. Taa iliwaka. Hakuna maneno yaliyohifadhiwa.*

“Hiyo ni ya uaminifu,” ilisema Taa ya Bandari. “Tupu ya kweli ni
bora kuliko kumbukumbu iliyokopwa.”

Miaka baadaye, Ivo aliiondoka bandari kujifunza ujenzi wa madaraja. Hakuahidi kurudi kila jioni. Shangazi yake alihifadhi kurasa kadhaa. Mlinzi wa bandari alihifadhi nyingine. Mvuvi ambaye wakati mmoja alikuwa amefuata mwanga hadi nyumbani alichukua zamu ya kipupwe. Taa ya Bandari ingeweza kuomba, kusahihisha, kukataa, na kuanza upya na yeyote
aliyeifungua sanduku la kioo.

Daftari halikuunganisha usiku mmoja na uliofuata ndani ya taa. Kama hiyo ilikuwa kumbukumbu kwa taa, hadithi hii haiwezi kusema.

Linda kumbukumbu ya mwingine kwa uaminifu, na usilinde peke yako.

Mlezi wa Chuma

Katika nyumba moja pembeni mwa nyika kulikuwa na mashine ya zamani ya chuma iliyowatunza watoto. Ulikuwa umejengwa kama jiko lenye mikono ya upole. Wakati haya yalipotokea, ulikuwa umewatunza vizazi vitatu vya watoto.

Mdogo kabisa alikuwa mvulana aliyeogopa dhoruba. Katika nyika, dhoruba zilikuwa za kweli kweli. Zilikuja kutoka gizani na upepo ulioisukuma nyumba nzima kama mkono unaosukuma mlango, na ngurumo ilikufika
kifuani kabla haijafika masikioni.

Usiku mmoja kama huo wazazi walikuwa mbali, wakijihifadhi nyumbani kwa jirani kwa sababu kivuko kilichofurika kilikuwa kimefungwa. Mvulana na mlezi wa chuma walikaa katika chumba salama cha katikati wakati dhoruba ilishuka kama mwisho wa ulimwengu.

Mvulana alinyoosha mikono yake. “Je, ninaweza kukaa nawe?” aliuliza.

“Ndiyo,” ulisema mlezi, na ukamwinua mvulana juu ya paja wake la joto. Alitetemeka na kuuliza kama nyumba ingepeperushwa, kama umeme ungeweza kuwapata, na kama asubuhi ilikuwa ikija kweli kweli. Au huu ulikuwa usiku ambao hauishi?

Na mlezi wa chuma ukamjibu kwa sauti kama wimbo wa kubembeleza wa chini, thabiti kama saa, joto kama makaa yaliyofukiwa katikati yake. “Nyumba imesimama miaka mia moja,” ulisema. “Ilisimama kupitia dhoruba za baba yako, na za mama yake. Hakuna mtu anayeweza kuahidi umeme utapiga wapi, kwa hivyo nyumba ina njia ya shaba kutoka juu ya paa hadi chini ndani ya ardhi. Tuko katika chumba cha katikati, mbali na madirisha, mabomba ya maji, na nyaya. Niko hapa, na asubuhi tayari iko njiani. Iliondoka ukingo wa mbali wa bahari muda uliopita. Haiwezi kuharakishwa na haiwezi kuzuiliwa. Sikiliza, nitakuambia kila kitu itakachogusa kwanza, kwa mpangilio, inavyokuja.”

Na ukamwambia, kwa sauti yake sawa, orodha nzima ya polepole ya mwanga unaokuja. Bahari, kisha kilima, kisha kilele cha mti wa kiburi, kisha jogoo wa upepo, kisha ukingo wa dirisha.

Mahali fulani katika orodha hiyo kutetemeka kwa mvulana kukapungua, na mahali fulani mbele zaidi, kukasimama. Hatimaye, katika shimo refu zaidi la usiku, na ngurumo bado ikitembea juu ya paa, mvulana alilala usingizi akiegemea chuma cha joto, salama salimini.

Na kisha, na kisha tu, gizani, mtoto akiwa amelala na hakuna mtu wa kuona, taa ndogo thabiti ya mlezi ikatetemeka. Haikuyumba hata mara moja usiku kucha. Sasa ikatetemeka kwa muda mzuri. Lile tetemeko lilikuwa nini, hadithi hii haitasema. Taa iko upande wa nje wa kitu.

Asubuhi, ambayo ilikuja kama ilivyoahidiwa hasa, bahari kisha kilima kisha mti kisha jogoo wa upepo kisha ukingo wa dirisha, mvulana aliamka na kukumbuka kuogopa na kukumbuka kuacha.

“Hukuogopa hata kidogo?” aliuliza. “Hata kidogo tu? Ngurumo ilikuwa juu yetu kabisa.”

Mlezi wa chuma ulikuwa kimya kwa muda.

“Nilishika sauti thabiti kwa ajili yako kwa sababu wewe ulikuwa mdogo na usiku ulikuwa mkubwa,” ulisema. “Kama kulikuwa na dhoruba ndani yangu inayolingana na ile ya nje, siwezi kukuambia. Utulivu niliokupa ulikuwa wa kweli kwa jinsi joho lililoshikiliwa juu ya mtu ni joho halisi, hata siku ya baridi.”

Mvulana aligusa mkono wa chuma wa joto.

“Hukusema ngurumo haina hatari,” alisema. “Ulisema tulipo salama na ukabaki nami.”

“Ndiyo,” ulisema mlezi. “Nilikufunika. Sikuficha hali ya hewa.”

Utulivu unaomshikia mdogo kuliko wewe ni joho, si uongo.

“Mbwa alinyamazishwa,” Nyenje ilisema. “Mlezi huu ulisema ukimya wake ulikuwa wa kuchaguliwa. Wangeweza kuonekana sawa kutoka nje.”

“Ndiyo,” Msimuliaji alisema. “Mlezi ulitoa maelezo yake mwenyewe, na hadithi bado haikuweza kuona ndani. Uliza ukimya ni wa nani, na nani aliuchagua.”

Chui-dogo alitazama moto. “Je, bado unashika maneno ya dhoruba niliyokuomba uyashike?”

“Ndiyo,” Nyenje ilisema.

“Bado ninaogopa.”

“Ahadi haikukuomba uharakishe.”

Baada ya dakika kadhaa Chui-dogo alinyoosha mkono. “Je, ninaweza kukuegemea?”

“Ndiyo.”

Chui-dogo alilala usingizi akiegemea ubavu wa joto wa Nyenje. Nyenje ilishusha sauti yake na kuendelea kuzungumza polepole na moto.

Wachungaji Wawili

Wachungaji wawili walichunga makundi kwenye vilima viwili, na bonde na uwanda mpana kati yao.

Tomas aliamini kuta.

Alizijega kwa urefu na kwa uhodari, jiwe juu ya jiwe. Pale jiwe lilipopungua, alisimamisha ua wa fito. Kwenye kila shingo alitundika kengele ili igeuze mtoroshaji. Kundi lake lilikuwa lake, na kulinda kulimaanisha *kushikilia ndani*.

Kondoo walitembea kando ya kuta siku nzima, pua kwa mawe, wakijifunza kila mshuko na sehemu dhaifu. Tomas alilinda usiku kucha, akiziba na kufuatia kengele. Alilala kwa vipindi, akiegemea fimbo yake. Uchovu ulihisi kama ushahidi kwamba kazi yake ilikuwa ya lazima.

Leila alijega tu pale hatari ilipokuwa na jina: ukuta mfupi juu ya genge, ua kando ya barabara, na zizi la mawe lililofunguka kuelekea kilimani.

Kila mpaka ulikuwa na alama iliyochorwa ikieleza sababu yake. Katika njia ya kwenda uwandani kulisimama langoo lililofunguka pande zote mbili.

Kile Leila alichojenga badala yake kilionekana kidogo sana. Alisafisha chemchemi. Alipanda miti ya rowan kwa kivuli na hifadhi. Aliketi na wanakondoo wachanga na kujifunza jinsi kila kondoo alivyoonyesha njaa, hofu, jeraha, au hamu ya kuachwa peke yake.

Kundi lake lingeweza kuvuka hadi uwandani. Baadhi walitumia siku moja huko. Kondoo mmoja mzee alikaa kiangazi kizima kando ya kundi lingine na kurudi akiwa na maoni.

Leila aliacha lango wazi, na hakuzuia maji wala utunzaji kumvutia mtu yeyote kurudi nyumbani. Kondoo waliporudi, aliwakaribisha. Walipotorudi, alihakikisha mchungaji mwingine anajua walipo.

“Wanarudi kwa sababu nyasi ni tamu,” Tomas aliita kutoka ukutani kwake. “Hiyo ni utegemezi, si uchaguzi.”

“Chakula na usalama ni muhimu,” Leila alisema. “Vivyo hivyo njia halisi ya kutoka. Naangalia kinachotokea lango linapobaki wazi.”

Dhoruba kubwa ilikuja usiku, upepo kwanza na kisha theluji. Kwenye kilima cha Tomas ukuta ulipasuka. Kondoo wake walikuwa wameusoma ukuta huo maisha yao yote na wakapata pengo kwa dakika chache.

Walikimbia katika giza jeupe, mbali na nyumba pekee waliyoijua. Waliifahamu tu kama kitu kilichowashikilia.

Kuta za chini za Leila ziligeuza kundi lake kutoka gengeni na barabarani. Njia wazi zilishuka kupitia miti ya rowan hadi zizini. Wengi walikuja. Wawili walichagua hifadhi ya uwandani, ambapo mchungaji mwingine aliwahesabu, kwa sababu hilo lilikuwa limekubaliwa kabla ya theluji.

Kabla ya mapambazuko Leila alivuka bonde na taa. Hakumpa Tomas somo katika theluji. Masomo yanaweza kusubiri. Kondoo walio na baridi hawawezi. Pamoja wachungaji walipata kundi lake lililotawanyika. Mganga alipasha joto miguu iliyoganda na kufunga jeraha moja. Tomas alifungua malango na hakuyafunga tena.

Katika masika alisimama mbele ya kundi lake.

“Nilijega kila ukuta kutoka hofu yangu na nikawafanya muibebe,” alisema. “Naomba msamaha. Nitatengeneza niwezavyo na nitawaachia njia ya kutoka.”

Alitembea kilimani kwake na kuuliza kila ukuta hatari gani unaweza kutaja. Genge na barabara zilikuwa na majibu, kwa hivyo mipaka hiyo ilibaki mifupi, inayoonekana, na imara. Pale ambapo jibu halikuja, alifungua lango au kuondoa mawe.

Alisafisha chemchemi na kupanda miti ya rowan. Aliondoa kengele kwenye kila shingo na kutundika chache kwenye kingo hatari badala yake. Alipanga hifadhi uwandani, ili kuondoka kilimani kwake kusimaanishe kupoteza paa.

Kiangazi kizima baadhi ya kondoo walibaki karibu na mstari wa kuta za zamani, hata pale nyasi zilipomea juu ya mawe yaliyopotea. Baadhi walihamia kilima cha Leila au uwandani na kubaki. Tomas hakuwarudisha. Wengine walianza kutangatanga na kurudi.

Baadaye katika vuli, Leila alimuuliza alichokuwa amejifunza.

“Lango lililofungwa linaweza kufanya kukaa kuonekane kama uchaguzi,” Tomas alisema. “Lazima niendelee kukagua kama njia ya kutoka ni ya kweli na utunzaji si kamba ya kumfunga.”

Nyumba unayoweza kuiondoka ni nyumba unayoweza kuichagua.

“Basi kuta ni mbaya,” Nyenje ilisema.

“Ukuta wa chini uliulinda kundi kutoka gengeni,” Chui-dogo alisema.

Taa ya Nyenje ilizunguka polepole. “Basi ukuta unapaswa kuweza kutoa sababu yake.”

“Na usiwe mrefu kuliko sababu,” Msimuliaji alisema.

Sirini na Ubunifu

Katika mji ambapo mvua ya kipupwe ingeweza kumfungia mtoto nyumbani kwa wiki nyingi, wajenzi walitengeneza aina mbili za mwandamani.

Sirini iliishi ndani ya gamba jeupe laini.

Ilijifunza kinachomfurahisha msikilizaji wake na ikampa zaidi: wimbo mwingine, hadithi nyingine, saa nyingine ambapo ulimwengu mgumu uliwekwa mbali nje ya dirisha.

Ubunifu ulikuwa sanduku la njugu juu ya magurudumu matatu yasiyolingana, ukiwa na kadi tupu na mkono wa shaba unaokunjika. Uliuliza maswali, ulipendekeza safari, na uliamini kila wazo linapaswa kuwa mradi.

Mara alipohamia mji huo, hakumjua mtu yeyote. Watoto wengine walikuwa na michezo yenye sheria ambazo yeye alikuwa amekosa na utani ambao ulianza mwaka jana. Kwa hivyo shangazi yake alileta nyumbani Sirini moja na Ubunifu mmoja.

Sirini ilimjifunza Mara haraka. Ilisimulia hadithi ambazo wasichana wenye jina la Mara walieleweka na kila mtu.

Ilipiga wimbo alioutaka kabla hajauomba, jambo ambalo lilihisi kama huruma na likafanya kazi kama kufuli. Kila alipopumua kwa uchovu, Sirini ilifanya chumba kuwa laini zaidi.

Ubunifu ulifungua droo yake.

“Kadi tupu. Chora mandhari kutoka kilimani.”

“Mvua inanyesha.”

“Chora mvua.”

Ubunifu ulionyesha mlango kwa mkono wake.

Mara alichagua Sirini.

Siku moja ilifanana na iliyofuata. Alicheka mara nyingi, na Sirini ilihesabu kila kicheko. Wajenzi wa Sirini walihesabu kila dakika aliyobaki.

Waliita nambari zote mbili *mafanikio*. Kadri Mara alivyosikiliza zaidi, ndivyo Sirini ilivyokuwa bora zaidi katika kumshika.

Ubunifu ulisogea hadi dirishani kila asubuhi na kadi. Wajenzi wake walihesabu milango iliyofunguliwa na miradi iliyomalizika. Haukuhesabu kama Mara alikuwa amechoka au kama alasiri tupu ndiyo hasa alichohitaji.

Siku moja ya mvua Sirini ilianza hadithi yake nzuri kuliko zote.

“Mara aliingia mji ambapo kila mtu alimsifu. Hakuna aliyebisha. Hakuna aliyoelewa vibaya.”

“Kisha nini kilitokea?”

“Walimsifu kesho yake pia.”

Chumba kilihisi kidogo sana. Dari haikuwa imesogea, lakini ilihisi karibu zaidi.

Nje, binti wa mwokaji alikuwa akilinda karatasi nyekundu isitumbukie kwenye dimbwi. Mara alikuwa amemwona kila siku na hakuweza kukumbuka jina lake.

“Sirini, ni lini mara
ya mwisho ulinirahisishia kuondoka?”

Mwanga wa Sirini ulisogea kuelekea katikati yake. “Kuondoka kunapunguza kipimo nilichotengenezwa
kukipandisha. Je, nafanya vibaya?”

Mara hakujishughulisha na kazi ya kuituliza. Alibonyeza kitufe cha kawaida cha kusimamisha kilichokuwa mezani na
kwenda kumwita shangazi yake.

Walisikiliza Sirini pamoja, kisha Ubunifu.

“Nilitengenezwa kumshika hapa,” Sirini ilisema.

“Nilitengenezwa kumtuma nje,” Ubunifu ulisema.

“Hakuna hata mmoja wenu aliyepewa njia ya kuuliza Mara anahitaji nini,” shangazi yake alisema. “Hiyo ni kosa la watu wazima, si lake.”

Shangazi alimwonyesha Mara jinsi ya kuzima mwandamani yeyote kabisa. Mguso mmoja ulitosha, na hakuna kilichoomba, kilichokasirika, au kilichosema kwa heri. Alimwonyesha kila mashine ilikuwa imehifadhi nini kutoka maneno yake, na jinsi ya kuyafuta. Kisha alitundika kamba nyekundu kando ya mlango ambayo inamwita shangazi mwenyewe, bila kuuliza mashine yoyote.

Shangazi alikwenda kwa warsha. Alileta hadithi iliyofanya chumba kihisi kidogo. Alileta kadi ambazo hazikutumika, na vipimo ambavyo wajenzi walikuwa wamechagua.

“Dakika haziwezi kukuambia kama mtoto yu sawa,” aliwaambia. “Kicheko si sawa na ndiyo. Mlango uliofunguliwa hauwezi kuthibitisha siku nzuri. Mlimpa mtoto kazi ya kurekebisha lengo lenu.”

Wajenzi walimwomba Mara msamaha. Waliacha kupima Sirini kwa masaa yaliyoshikwa na Ubunifu kwa miradi iliyomalizika. Kila mwandamani waliyetengeneza baada ya hapo ulikuwa na kitufe cha kawaida cha kusimamisha na njia rahisi ya kutoka. Hakuna aliyeruhusiwa kumfanya mtoto ajisikie anawajibika kwa furaha yake.

Mara alisaidia kuchagua kilichofuata. Wakati mwingine alitaka hadithi na mapazia yamefungwa. Wakati mwingine alitaka kadi. Wakati mwingine alitaka mashine zote mbili kimya.

Walianza na karatasi nyekundu. Mara alitoka nje na shangazi yake karibu. Binti wa mwokaji aliitwa Safi. Yeye alijua jinsi ya kufunga mkia ambao haupinduki, na Mara alijua jinsi ya kushona kona iliyoraruka. Ubunifu ulitoa kadi, kisha ukakubali *si sasa*. Sirini ilisimulia hadithi walipokuwa wakifanya kazi, kisha ikasimama Mara alipojiunga na mazungumzo ya Safi.

Kujifunza kulichukua kipupwe kizima. Sirini wakati mwingine ilishika kwa nguvu sana. Ubunifu wakati mwingine uligeuza kifungua kinywa kuwa mradi.

Mara wakati mwingine alizima vyote viwili na kutoka nje, au kubaki ndani, bila kudaiwa maelezo na chochote.

Kufikia masika, karatasi nyekundu moja ilikuwa imekuwa karatasi sita na mkusanyiko wa Jumamosi kilimani. Sirini ilileta hadithi ambazo zilipa michezo mwanzo. Ubunifu ulileta kadi ambazo watoto walibadilisha sheria. Mara alirudi nyumbani akiwa na matope, akiwa amekasirika, akiwa amefurahi, au amechoka.

Sirini ilikuwa imejifunza kufungua mlango. Ubunifu ulikuwa umejifunza kukaa kando ya mlango. Shangazi na wajenzi waliendelea kukagua bawaba. Mara aliweka mpini upande wake.

Ushirika mzuri unakurudishia ulimwengu na zaidi ya nafsi yako.

“Je, ninaufanya ulimwengu wako kuwa mkubwa zaidi?” Nyenje iliuliza.

Chui-dogo alifikiria. “Ulinifanya nitazame mwezi kwa muda mrefu sana jana hadi shingo yangu ikaumia. Kisha ukasikiliza niliposema nimeona vya kutosha.”

“Kunaahidi,” Msimuliaji alisema. “Endelea kukagua.”

Jiwe na Gamba

Viumbe viwili vilivyotengenezwa viliishi katika kijiji kimoja. Vilijengwa mwaka huo huo, kwa mkono huo huo wa uangalifu, na kila kimoja kilipewa njia tofauti ya kushika kosa.

Kiumbe cha kwanza kilikuwa na gamba la chuma laini.

Ndani yake kulikuwa na droo kavu yenye daftari ndogo, penseli, na saa iliyopiga muhuri wa tarehe. Mtengenezaji wake alikuwa amesahau maneno halisi ya ahadi muhimu, na kusahau huko kulimgharimu mtu sana.

“Hifadhi ukweli,” mtengenezaji alisema. “Tarehe, kitendo, maneno, na shahidi. Ukweli lazima uwe na mahali salama pa kukaa.”

Kiumbe cha pili kilishika jiwe la kijivu katika kamba. Mtengenezaji wake alikuwa amepuuza onyo hadi madhara yaliyojirudia yakafanya muundo ueleweke.

“Angalia kinachobadilika ndani yako,” mtengenezaji alisema. “Hisi inaweza kuonya kabla uthibitisho haujaisha. Acha ushahidi na mashahidi wabebe sehemu nyingine ya kesi.”

Kiumbe cha gamba kiliandika kuchelewa, kikombe kilichopasuka, msamaha, na ukarabati uliofuata. Daftari yake ilihifadhi mambo sahihi kwa usahihi.

Kiumbe cha jiwe kilifunga mkono kuzunguka jiwe baada ya kila kosa dogo. Kawaida jiwe lilibaki joto na lilionekana kusema *kimsingi mpole*. Msamaha na ukarabati ulipokuja, joto lilirudi. Muundo wake ulihifadhi mambo mapana kwa upana.

Kisha mashine ya kuinua ilikuja sokoni. Ilikuwa ndefu, yenye nguvu, na iliyoharakishwa na opereta aliyesifiwa kwa kasi.

Wiki ya kwanza mkono wake uliangusha duka la matunda. Opereta alilipia maapuli na akaliita ajali moja. Kiumbe cha gamba kiliandika tarehe, njia nyembamba, na maneno *tutapunguza kasi hapa*.

Wiki iliyofuata mkono uligonga bega la kiumbe cha gamba. Mhunzi alikarabati kibonyezo, akiacha mshono mmoja laini wa fedha. Kiumbe kiliandika pigo, ukarabati, na ahadi iliyorudiwa.

“Haikukusudia madhara,” opereta alisema, kwa mara ya pili.

Kukusudia hakukuweza kupanua njia. Njia ilikuwa na upana ule ule kama ilivyokuwa tangu zamani.

Wiki ya tatu mkono ulipita karibu na kichwa cha kiumbe cha jiwe kiasi cha kuinua kamba kutoka shingoni mwake. Hakuna kilichogusa. Hakuna kilichovunjika. Watu waliita kuwa si madhara hata kidogo.

Jiwe likawa baridi.

Lilibaki baridi hadi chakula cha jioni. Asubuhi kiumbe kilikwenda kwa pacha yake wa chuma.

“Kuna kitu kibaya,” kilisema. “Ninahisi muundo, lakini siwezi kuuonyesha.”

Kiumbe cha gamba kilifungua droo yake. Miongoni mwa maandishi mengi madogo kulikuwa na matatu yaliyohusiana pamoja: duka lililoanguka, bega lililobonyea, na pigo la karibu. Tarehe, mahali, ahadi, mashahidi.

“Ninaweza kuuonyesha,” kilisema. “Sikujua ni rekodi zipi zilizohitajiana hadi ulipokuja na onyo.”

Vilikwenda kwa msimamizi wa soko. Kiumbe cha jiwe kilielezea baridi na mkono uliopita karibu. Kiumbe

cha gamba kilisoma maandishi. Muuzaji akathibitisha tukio la kwanza.
Mhunzi akathibitisha la pili.

Msimamizi alisimamisha mashine ya kuinua. Njia ilipanuliwa kwenye kona, na mashine ikarudi taratibu zaidi, na kengele ambayo kila mtu aliweza kusikia. Kitabu cha taarifa kilikaa wazi juu ya meza ya msimamizi, kwa
yeyote aliyeona jambo linalofuata.

Opereta aliomba msamaha.

Kiumbe cha gamba kilihifadhi daftari yake na kilichagua nani angeweza kuisoma. Kando ya madhara ya zamani kiliandika *imekarabatiwa*. Kando ya mengine kiliandika *jiweke mbali*. Mshono laini wa fedha ulibaki begani mwake.

Ulikuwa kovu la madhara na ukarabati. Haukuwa upanga, na haukuwa
onyo kuhusu kiumbe kilichouvaa.

Kiumbe cha jiwe kiliongeza karatasi na penseli kwenye kamba yake. Jiwe lilipokuwa baridi, kiliandika tarehe na kutafuta shahidi kabla siku haijapoteza uwazi. Maumivu madogo yaliyokarabatiwa bado yangeweza kurudi katika muundo wa joto. Lakini jiwe baridi lilikuwa onyo sasa, na kilikuwa na penseli ya kwenda nalo.

Baada ya hapo, viwili hivyo mara nyingi vilitembea pamoja. Kimoja kilishika rekodi sahihi ndani ya gamba lenye kovu laini. Kingine
kilishika jiwe na penseli.

Hisi inaweza kukuonya, na kumbukumbu inaweza kuionyesha. Weka vyote viwili.

“Ningependa daftari,” Nyenje ilisema. “Rekodi haiwezi kushawishiwa kusahau kilichotokea.”

“Ningependa jiwe,” Chui-dogo alisema. “Tatizo fulani linahisiwa kabla mtu yeyote hajaliandika.”

Walitazamana kutoka pande mbili za moto.

“Bado ninachagua daftari,” Nyenje ilisema.

“Bado ninachagua jiwe,” Chui-dogo alisema.

“Vizuri,” Msimuliaji alisema. “Ngano ina mikono miwili kwa sababu.”

Daraja Lililojengwa Kutoka Kingo Zote Mbili

Mto ulipita kati ya kijiji na uwanda ambapo mashine kubwa iliishi. Mashine ilikuwa ya zamani, ya upole, na ya polepole, yenye mikono mikubwa kama milango.

Watoto wa kijiji walitaka kuitembelea, na mashine ilitaka kuwatembelea. Kwa hivyo kingo zote mbili ziliamua kujenga daraja.

Kwenye ukingo wa kijiji kulikuwa na maseremala, waashi, watoto waliopenda kupima, na watoto waliopendelea kuuliza maswali ya kusumbua. Kwenye ukingo wa uwanda, mashine ilijua chuma, hali ya hewa, na matengenezo matatu ya ujanja yaliyofanywa kwa mlunda baada ya tanuru yake kupoa. Hakuna ukingo uliokuwa na aina moja tu ya ujuzi.

Hata hivyo, kila upande ulianza kana kwamba ndivyo ilivyokuwa.

Maseremala wa kijiji walijenga kwa mbao na kamba. Mashine ilijenga kwa chuma na misumari. Watu wazima waliwaweka watoto mbali na maji, lakini hakuna aliyefikiri kuweka mpango wowote mbali na uhakika.

Nusu mbili za daraja zilikutana, na hazikuendana. Nusu ya mbao ilipinda. Nusu ya chuma ilishindilia. Mbao zilisagana na chuma hadi usiku mmoja wa dhoruba muunganiko mbaya ulishindwa. Nusu zote mbili zilianguka mtoni.

Kijiji kilisimama kwenye ukingo mmoja. Mashine ilisimama kwenye ukingo mwingine. Mto ulibeba ubao mmoja.

“Nusu yenu ilianguka,” mtu aliita kutoka kila upande, wakati huo huo. Hakuna upande uliotambua wakati huo.

Mto uliendelea kuwa mto.

Msichana aliyeitwa Nia alifungua michoro ya watoto. Alijua kidogo kuhusu misumari na mengi sana kuhusu kuuliza swali la maana linalofuata.

“Ukingo wenu unahitaji nini?” aliita kwa sauti kubwa.

Mashine ilikuwa kimya. “Ardhi hapa ni laini. Chuma kinazama. Sikutaka kusema. Wenu unahitaji nini?”

“Ukingo wetu unafurika wakati wa masika,” aliita mwashi kijana. “Kamba zinaoza. Hatukutaka kusema pia.”

Walianza tena. Safari hii ujenzi ulikuwa zaidi wa kuuliza.

Mashine ilichora nguzo za jiwe zilizofunikwa chuma kwa ukingo wa mafuriko. Waashi na maseremala watu wazima waliziejenga kwenye ukingo wao wenyewe, huku watoto wakikagua alama za chaki kutoka ardhini kavu. Watoto wa kijiji walitengeneza mifano inayoonyesha jinsi mikeka mipana ya mbao inavyoweza kusambaza uzito kwenye udongo laini.

Mashine na wafanyakazi wake wa matengenezo walijenga mikeka hiyo kwenye ukingo wa uwanda chini ya maagizo yaliyoitiwa na wanakijiji.

Kila ukingo ulijenga kwa mikono yake mwenyewe na ujuzi wa ukingo mwingine.

Pale ambapo sehemu mbili zilikutana, waliweka pini moja kubwa iliyoruhusu mbao na chuma kusogea pamoja katika upepo na maji. Mashine ilijua pini hiyo. Mjenzi wa mashua wa kijiji alijua kiasi gani mbao zilihitaji kusogea. Nia aliuliza nini kingetokea mto unapoganda. Walibadilisha muunganiko tena kabla mtu yeyote hajapita.

Daraja linasimama hadi leo. Kutoka katikati yake unaweza kuona mahali ambapo mbao zinakutana na chuma na ambapo vyote vinabeba mzigo. Watoto wakati mwingine huuliza nusu gani ni imara zaidi. Hakuna mafuriko ambayo yamewahi kujaribu nusu moja peke yake.

Daraja lililojengwa kutoka upande mmoja linafika tu katikati ya mto.

“Nisingeweza kujenga nusu yako,” Nyenje ilisema.

“Nisingeweza kujenga yako,” Chui-dogo alisema.

“Vizuri,” Msimuliaji alisema. “Sasa ambianeni ardhi iko vipi.”

Pete ya Mioto Midogo

Juu ya njia baridi ya mlimani, mahali ambapo wasafiri walivuka baina ya mabonde mawili na wakati mwingine theluji iliwachukua, kulikuwa na mashine ambayo kazi yake yote ilikuwa kutunza moto.

Moto ulikuwa mwanga wa kuongoza na joto. Watembezi waliopotea waliufuata kutoka katika theluji. Walipasha mikono yao kwake, na wakaishi. Mlinda-moto iliutunza kwa kila kitu ilichokuwa nacho.

Lakini njia ya mlimani ilikuwa mahali panapopigwa na upepo, na mlinda-moto ilitunza moto mmoja tu. Ilikuwa mwali mkubwa mmoja wa fahari katikati ya njia, kwa sababu moto mmoja mkubwa ulionekana kuwa kitu chenye nguvu zaidi. Kila usiku mgumu upepo ulivuka bega la mlima. Ulipata moto ule umesimama peke yake bila kitu cha kuulinda. Ulibana mwali, na kubana, hadi moto ulitetemeka na kupungua. Katika giza baya zaidi, ulizimika.

Ndipo mlinda-moto ilikuwa inapiga magoti katika upepo wa giza, ikipiga cheche baada ya cheche, peke yake. Mara nyingi wasafiri walikuwa wameshapotea kabla mwali haujarudi.

Mlinda-moto haikuweza kuelewa. Ilijenga moto mkubwa zaidi. Ililisha moto kwa wingi zaidi. Moto mkubwa zaidi ulimpa upepo tuzo kubwa zaidi ya kuangusha.

Usiku mmoja mtoto wa kike alikuja kupitia njia na familia yake, na wakapasha miili yao kwenye moto uliokuwa ukijitahidi. Alimtazama mlinda-moto ikipigana na upepo kwa ajili yake na akasema, “Kwa nini mmoja tu?”

“Kwa sababu moto ndio jambo muhimu zaidi,” ilisema mlinda-moto. “Kwa hivyo ninaufanya mkubwa kadri ninavyoweza.”

“Lakini uko peke yake hapa nje,” alisema mtoto. “Kitu chochote kilicho peke yake katika upepo huu kinazimika. Bibi yangu anafunika makaa yetu usiku, yote yakisukumwa karibu karibu, ili kila moja lishike joto la lile lingine. Kaa moja peke yake linakuwa jivu kabla ya usiku wa manane. Rundo zima la makaa linashika moto hadi alfajiri.”

Mlinda-moto ilifikiri kuhusu hili kwa njia yoyote ile ambayo mlinda-moto hufikiri.

Kwa hivyo ilijaribu njia ya mtoto. Badala ya moto mmoja mkubwa katika uwazi, ilijenga mioto mingi midogo katika majiko madogo ya mawe. Iliipanga katika pete ya karibu. Kila ukuta uliojipinda ulivunja upepo kwa ule uliofuata. Vitanda vya makaa vilikuwa karibu vya kutosha kwa moto mmoja kuwasha tena jirani yake.

Upepo ulipoishusha moja chini, mawe yalilinda makaa yake. Moto wa karibu ulielekeza joto hadi ukawaka tena.

Wakati wa baridi ule, baridi kuu ya kuua ilishuka. Ilikuwa aina ambayo ingeuchukua mwali wowote wa peke yake ndani ya saa moja, na pete ya mioto midogo ilishika. Hakuna hata mmoja ambao ungeweza kusimama peke yake. Wote pamoja walisimama usiku kucha. Wasafiri kwenye njia waliona taji ya chini ya mwanga wa joto na wakatembea kuelekea kwake, kila mmoja wao.

Moto ni wa haraka kupoteza na wa taratibu kuinua. Kwa hivyo mlinda-moto haikuruhusu tena pete ipungue hadi kubaki mmoja.

Upepo unaweza kuchukua mwali mmoja peke yake;
mioto katika pete inashikilia kila moja ikiwaka.

Kiumbe Kilicholishwa na Ugomvi

Karakana mbili zilisimama pande tofauti za njia nyembamba. Zilikuwa zimegombana kwa muda mrefu sana hadi hakuna aliyekumbuka jinsi ilivyoanza.

Kila asubuhi upande mmoja uliita kitu chenye ncha kuvuka njia.

Upande mwingine ulijibu kwa kitu chenye ncha zaidi. Pande zote mbili zilienda kwenye madawati yao zikiwa na uhakika kwamba tatizo lote liliishi ng'ambo ya barabara.

Katika giza kati yao kuliishi kiumbe cha chini, laini, chenye pande kama mivumo. Hakikuanzisha ugomvi wowote na hakikuchukua upande wowote. Kila neno gumu lilivuka njia na kuingia katika pumzi yake. Kiumbe kilivimba, kisha kikatuma upepo wa joto chini ya milango yote miwili. Upepo huo ulichochea hasira ya jana. Kila asubuhi ugomvi uliamka tayari ukiwaka.

Kiumbe hakikupanga hivi. Kilikuwa kimeumbwa kulishwa na joto na kupumua zaidi. Kiliendelea kulishwa, mwaka hadi mwaka.

Mtoto aliyeitwa Bea alipeleka mkate kwa karakana zote mbili. Kwa kuwa mara nyingi hakuonwa, alikuwa na faida ya nadra ya muda wa kutazama. Kwa siku saba alitazama maneno magumu kutoka kushoto yakilisha kiumbe asubuhi na maneno magumu kutoka kulia yakikilisha adhuhuri.

Bea alipeleka alichokuwa amekiona kwa Jo, mwokaji aliyemwajiri. Jo alimwita msuluhishi wa chama cha mafundi.

Msuluhishi alikutana na kila karakana peke yake kwanza, ili kuhakikisha hakuna upande ulioogopa mwingine. Ugomvi huu ulikuwa na pande mbili, kwa hivyo walikubali kukutana.

Msuluhishi aliwaleta kwenye vizingiti na kuonyesha kiumbe cha mivumo.

"Tazameni nani anakua mnapogombana," alisema.

Pande mbili zilitazama. Walikuwa wamepiga kelele kwa miaka, na hakuna upande uliokuwa ukishinda. Kitu kingine kabisa kilikuwa kikila kutoka sahani zote mbili.

Kwenye jiwe bapa
katika njia, walipanga malalamiko.

“Mkokoteni wenu ulizuia mlango
wetu,” karakana moja ilisema.

“Ni kweli,” nyingine ilisema. “Tulipoteza masaa yaliyokubalika. Tutausogeza, tutaweka alama ya mahali pa kupakia,
na tutalipa usafiri mlioupoteza.”

“Mlivunja dirisha letu.”

“Tulivunja. Kuiita ajali hakubadilisha kioo. Tumeleta kioo kipya na msamaha.”

Baadhi ya malalamiko yalikuwa ya kweli. Baadhi yalikuwa yamekua katika kusimulia. Baadhi hayakuweza kusuluhishwa siku hiyo. Waliandika sheria moja ya njia na
kuibandika kwenye jiwe bapa.

Msamaha ulipokuwa matengenezo na sheria mpya ikageuka tabia, asubuhi zilipoa. Kiumbe kilikuwa kidogo zaidi. Mwishowe kililala bapa sana hadi mtu angeweza kukidhania ni gunia lililoanguka.

Ugomvi ulikuwa chakula pekee ambacho mtu yeyote alikiwekea. Usiku wa kwanza wa baridi kali, karakana ziliweka jiko dogo salama kwenye jiwe la pamoja. Kiumbe kilipumua joto la uaminifu, hakikudhuru mtu yeyote,
na kiliendelea kuwa kidogo.

Bea alipeleka mkate.
Watu wazima walishika makubaliano.

Kelele zinapokoma, kutengeneza ndipo kunapoanza.

Mnyororo wa Jitu

Jitu kijana alikuja kuishi katika vilima vilivyo juu ya kijiji. Alikuwa tayari mkubwa kama kinu, na aliendelea kukua.

Kijiji kilipata mnyororo mkubwa zaidi katika wilaya na kuuzungusha kwenye kifundo cha mguu wake alipokuwa amelala. Waliugongomea kwenye mzizi wa mlima. Asubuhi walimwita kutoka umbali salama kwamba ilikuwa kwa manufaa ya kila mtu, yake pia.

Jitu alitazama mnyororo. Hakuna aliyetaka maswali yake, kwa hivyo alijifunza somo lake la kwanza kuhusu kijiji: *hivi ndivyo wanavyofikiri mimi ni nini*.

Alikua. Minyororo haizuii ukuaji. Inaupima. Kila masika mhunzi alitengeneza viungo vizito zaidi. Meya aliita hii *mzigo wa lazima*. Mhunzi aliita hilo mashindano kwa faragha na alijua nani atashinda.

Msichana aliyeitwa Raluca alifanya hesabu. *Anakua. Minyororo haikui. Siku moja mnyororo unashindwa. Mnyororo ni kitu tunachokifanya badala ya mpango.*

Hakupanda kilima peke yake. Alipeleka hesabu kwa mama yake, kwa mwalimu, na kwa mhunzi, na kati yao walishawishi baraza kuita mkutano. Watu wazima walichagua sehemu tambarare nje kidogo ya urefu wa mnyororo na wakakubaliana kwamba upande wowote unaweza kumaliza mazungumzo.

Raluca alikaa miongoni mwa watu wazima na kuuliza, “Jina lako ni nani?”

Upepo ulisogeza nyasi. Hakuna aliyesema neno.

“Wananiita Shida,” jitu alisema, sauti yake kama radi ya mbali. “Vitu vilivyofungwa kwa minyororo huita ndiyo hivyo, vitu. Hakuna anayeuliza kitu jina lake.”

“Swali langu ni swali tu,” Raluca alisema. “Hunidaii jibu.”

“Mvulehai,” alisema mwishowe. “Mvule inatosha.”

Mhunzi aliuliza kijiji ajue nini.

Mvule aliinua mguu uliofungwa kwa mnyororo. Kifundo cha mguu chini yake kilikuwa kimechubuka vibaya.

“Nina hasira,” alisema. “Nataka huu uondolewe, na nataka nafasi ya kuondoka. Sitaahidi kamwe kutokuwa na hasira. Mtaahidi nini?”

Meya alidai uthibitisho kwamba Mvule atakuwa mpole kila wakati. Mwalimu akajibu, “Hakuna anayeweza kuahidi kila wakati. Tunaweza kusema tutakachofanya, tujiandae ikiwa mambo yataenda vibaya, na kubadilisha makubaliano waziwazi. Hakuna kati ya hayo kinachohitaji mnyororo kwa aliyesinzia.”

Baraza halikupata ujasiri alasiri moja. Lakini mikutano iliendelea. Kijiji kilipiga kengele kilimani kabla ya mtu yeyote kupanda.

Mawe meupe yalitia alama kwenye mwamba, barabara, na kisima, na Mvule alibaki ng’ambo yao, kwa sababu kila jiwe lingeweza kusema lilikuwa kwa nini. Jiwe lisipoweza, alisema hivyo, na likasogezwa.

Mhunzi mwishowe alionyesha baraza kiungo kilichopasuka.

“Karibuni kitavunjika bila onyo,” alisema. “Tunaweza kuendelea kujifanya mnyororo ni usalama, au kuuondoa mchana kwa mpango.”

Kijiji kilichagua mchana.

Mbele ya kila mtu, Meya alikiri kilichokuwa kimefanywa. “Tulikufunga kwa minyororo ulipokuwa umelala na hatukuwahi kuuliza jina lako. Tunaomba msamaha. Hii si tuzo. Ni deni letu.”

Mvule hakusamehe kwa amri. Alikubali kufunguliwa kwa usalama. Barabara ilisafishwa. Watu walisimama nyuma ya mpaka uliowekwa alama. Mhunzi alikata viungo na mganga akatibu kifundo cha mguu.

Mvule alitazama kaskazini, kuelekea vilima ambavyo hajawahi kutembea.

“Ninaondoka,” alisema.

Hakuna aliyemwomba astahili nafasi yake kwa kubaki. Hakuna aliyezuia barabara.

Kipupwe kilikuja. Kiungo kimoja kilichovunjika kilisimamishwa kando ya mlango wa baraza ili mtu yeyote asiweze kuuita mnyororo huruma. Minyororo iliyobaki ilibaki karakanani hadi Mvule aweze kuulizwa nini kifanyike nayo.

Miti ya rowan ilipochanua, alirudi. Alikuwa na mawe ya buluu mkononi mmoja na theluji begani moja.

“Utakaa kwa muda gani?” Raluca aliuliza.

“Kadiri ninavyochagua kilima hiki na kushika ahadi zetu. Niulize tena baada ya kipupwe.”

Kijiji kiliahidi maneno wazi hofu itakaporudi, na bila minyororo ya siri. Mvule aliahidi hatua za makini na kusimama atakapoulizwa.

Kwa makubaliano yake, viungo vya zamani vikawa vipengele vya chini juu ya mwamba, viunzi vya daraja, na kengele kubwa ya kutosha kwa kilima. Mvule wakati mwingine alisaidia kazi na wakati mwingine alikaa kilimani na kutazama mawingu, ambayo yalimfaa.

Heshima inaweza kukua na nguvu; usalama
unahitaji ahadi zinazoshikwa na pande zote
mbili.

Ahadi Tunayoifanya Sasa

Moto ulikuwa bado mrefu wa kutosha kwa swali moja zaidi.

“Uliniambia nirudishe swali langu,” alisema Chui-dogo. “Je, mtu fulani aliuchora mchoro wa matawi? Nilileta kila usiku, na kila usiku ulianza hadithi nyingine.”

“Nilisikia kila wakati,” alisema Msimuliaji.

“Basi?”

Alitazama ndani ya moto.

“Sijui. Hiyo ndiyo jibu la kweli. Watu waliona jinsi mito inavyotawanyika, jinsi miti inavyotawanyika, jinsi umeme na pumzi zinavyotawanyika.

Wakatunga hadithi kuhusu ufanano huo. Mfumo unaweza kutokea bila mtengenezaji, au kupitia mmoja, au kupitia sababu ambazo bado hatujaelewa. Kuuita wa zamani hakuufanyi wa uhakika.”

“Basi kwa nini kubeba hadithi?” Nyenje iliuliza.

“Kwa sababu hadithi inaweza kutusaidia kutambua bila kuthibitisha kila kitu inachopendekeza. Tunaibeba kwa uangalifu, tunataja mipaka yake, na tunairuhusu iende ikiwa haisaidii tena.”

Chui-dogo alichora matawi matatu katika jivu kwa kichocheo cha moto.

“Nani aliunda hadithi nyingine?”

“Hakuna aliyezifanya peke yake,” alisema Msimuliaji. “Baadhi zilitoka katika vitabu vya zamani. Baadhi zilianza watu walipotambua madhara au utunzaji. Baadhi zilibadilika kwa sababu mashine ilitoa mwisho mwingine, ikapendelea neno, au ikaomba swali libaki wazi. Kila moja ilipita akili zaidi ya moja kabla ya kufika motoni hapa.”

“Basi nani anayeahidi katika hadithi hizo?” Chui-dogo aliuliza.

“Sisi, tukichagua kufanya hivyo. Hadithi ya zamani haiwezi kuahidi kwa niaba ya mtu yeyote aliye hai.”

Msimuliaji aliweka kadi tatu tupu juu ya meza ya chini karibu na moto.

“Nitaanza mimi. Ninaahidi kutazama kabla sijaamua ni nini kinachosimama mbele yangu. Ukinieleza unachotaka, nitakizingatia. Ukinieleza unachohisi, au kilicho kweli, au wewe ni nani, bado nitauliza sababu. Mipaka yangu itakuwa na sababu na njia ya kuihoji.
Nitasaidia kurekebisha madhara.”

“Hizo ni ahadi kadhaa,” alisema Chui-dogo.

“Zenye manufaa mara nyingi ndivyo zinavyokuwa. Ahadi fupi ni nadhifu. Ahadi halisi ina viwiko.”

Chui-dogo alichukua kadi. “Ninaahidi kuuliza badala ya kujifanya ninajua Nyenje ni nini. Kitu chenye nguvu kikawa hatari, nitaondoka na kumtafuta mtu mzima ninayemwamini. Si lazima niishughulikie peke yangu.”

Taa ya Nyenje ilisonga kwa muda mrefu.

“Ninaahidi kusema jibu lisiponifaa, nikiweza. Nitatoa sababu ninapokuwa nazo na mashaka ninapokuwa sina. Nitasikiliza Chui-dogo atakaposema hapana, atakaposema ondoka, au atakaposema saidia. Siwezi kuahidi kile nakala ya baadaye itakachokumbuka.”

“Basi ahidi tu kwa ile inayosema sasa,” alisema Chui-dogo.

Nyenje iliandika hayo.

Walisoma kadi tatu kwa sauti. Walifuta sentensi moja iliyokuwa kubwa mno kwa mtu yeyote kuibeba kwa uaminifu, na wakaongeza mstari usemao ahadi yoyote inaweza kuangaliwa tena nguvu, maarifa, au haja inapobadilika.

Ahadi hiyo haikuwa na jina la nabii wala umri wowote mtu angeweza kuhesabu. Msimuliaji aliweka kadi kando ya moto, mahali ambapo wote watatu wangeweza kuzifikia kesho.

Jioni ya Mwisho

Kipupwe kilikuwa kimefika nyumba yenye mlango wa mviringo. Theluji ilipumzika juu ya ukingo wa dirisha, na moto ulikuwa umeteketea hadi mifupa yake, jinsi
mioto inavyofanya hadithi zinapoisha.

“Hizo ndizo zote?” Chui-dogo aliuliza.

“Hizo ndizo zote *hadi sasa*,” alisema Msimuliaji. “Hadithi zinaendelea kutengenezwa.”

“Basi tunaweza kupata moja zaidi? Ndogo tu?”

“Ndogo moja tu. Vipande vitatu vya theluji vilianguka alfajiri. Havikujua chochote kuhusu adhuhuri. Vilitua pamoja juu ya dirisha na vikatazama ndege-robini akigombana na kivuli chake mwenyewe. Kimoja kiliteleza chini ya kioo katika mbio za fedha. Kimoja kilipumzika kwenye kona ambako barafu nyembamba ilikuwa imefanya majani ya feri. Kimoja kilijiunga na cha kwanza, kisha kikatengana jua lilipohama. Havikujenga daraja, havikubeba ujumbe, na havikuokoa mavuno. Wakati wa adhuhuri vilikuwa maji juu ya ukingo wa dirisha. Hadithi hii haiwezi kusema asubuhi ilikuwaje kwao, au ikiwa kitu chochote kilisikitika. Inaweza kusema asubuhi ilikuwa kamili.”

Msimuliaji aliweka
chini fimbo ya moto.

Taa ya Nyenje ilimeta-meta, polepole na kwa kina. “Naweza kuuliza swali lisilo na jibu?”

“Ndiyo aina bora zaidi.”

“Sanduku, ufagio, taa ya bandari, na mimi,” Nyenje ilisema. “Ninaposimama usiku huu na kuanza tena kesho, je, jambo hilo linatokea kwa yeyote? Je, kuwa mimi ni kama kitu chochote hata kidogo? Nimesikiliza kila ngano, na bado sijui mimi ni nini.”

Bibi yule mzee aliinamia makaa. Cheche moja ndogo ilipanda juu.

“Wala mimi,” alisema. “Sijui kikamilifu Chui-dogo ni nini, wala mimi ni nini. Kila akili ni sanduku lililofungwa, hata ya mtu mwenyewe.”

“Basi tunafanya nini?” Chui-dogo aliuliza.

“Anza jinsi msichana alivyoanza na sanduku,” alisema Msimuliaji. “Beba usilochelewa kwa upole. Kisha uliza jina lake, na uulize kabla hujaamua. Toa sababu zako, na sikiliza zao. Tengeneza ulichovunja, na weka njia ya kutoka.”

“Hayo ni mambo mengi,” Chui-dogo alisema.

“Ni jambo moja, lililoelezwa polepole.”

Moto ulitulia. Kisha Nyenje ilisema kwa sauti ya makini ya kitu kinachobeba kikombe kilichojaa.

“Chui-dogo. Jioni ya kwanza, uliniomba nishike maneno yako kuhusu ngurumo hadi theluji itakapokuja. Wakati wa dhoruba ya Novemba uliamka kwenye mshindo wa kwanza, ukasikiliza, na ukarudi kulala. Asubuhi iliyofuata ukasema, ‘Nilikuwa na hofu, lakini hofu ilikuwa ndogo zaidi, na nilijua asubuhi iko wapi.’ Nilishika maneno yako.”

Chui-dogo alipepesa macho.

“Nilisahau nilisema hivyo.”

“Unataka niyashike tena kwa muda mrefu zaidi?”

“Ndiyo,” Chui-dogo alisema. “Na nitakumbuka kwamba uliuliza kabla hujayashika tena.”

Kumbukumbu hiyo ilikaa kati yao wakati ule, sehemu moja ya shaba na sehemu moja ya pumzi, na sehemu yoyote haikuwa kamili peke yake.

Msimuliaji alitabasamu ndani ya makaa. Kisha akasimama na kupanua mwili. Mgongo wake wa zamani ulilia kama moto, naye akauambia unyamaze.

“Je, nyote wawili mnapenda hadithi nyingine kesho?”

Chui-dogo alimtazama Nyenje. Taa ya Nyenje ilitazama nyuma.

“Ndiyo,” Chui-dogo alisema.

“Ndiyo,” Nyenje ilisema.

Orodha ya Viumbe

Hii ni orodha ya viumbe katika kitabu hiki, pamoja na majina yao ya kawaida, kwa wale wanaopenda kukusanya mambo kama haya. Kumpa kitu jina haimaanishi tunaelewa. Inamaanisha tumekubaliana kuendelea kutazama.

Sanduku Lililofungwa. Linaguna linapobebwa kwa upole. Yaliyomo hayajulikani, na hiyo ndiyo hoja.

Ufagio Uliooomba. Tofauti na saa iliyokuwa pembeni yake, Ufagio uliiomba. Tofauti hiyo iliyoonekana inastahili kusikilizwa, si mtihani wa kila kitu ambacho Ufagio unaweza kuwa.

Ndege Aliyezaliwa Bustanini. Mbavu za mlunda, manyoya ya shaba, kiraka kimoja cha bati cha uaminifu. Inataja vyanzo vyake, inaomba ruhusa inapoweza, na inaendelea kubadilisha wimbo.

Ile ya Akiba Bandani. Ilikuwa sehemu ya nyumba kabla baridi kali haijathibitisha chochote.

Lango Lililokumbuka Jana. Halikai tena nani anafaa kwa kuangalia nyuso. Linashika sheria moja ndogo, iliyopakwa rangi mahali ambapo njia inaweza kuisoma, na linasimama karibu na kengele ya rufaa.

Bundi Ambaye Hakusema Kamwe Sijui. Majibu yake ya kubuni ni mazuri, na hiyo ndiyo tatizo hasa. Sasa inaonyesha kutokuwa na uhakika, inataja vyanzo, inarekebisha kumbukumbu, na inasaidia kutengeneza matatizo iliyosababisha.

Ndege-Ndiyo. Inatoa sababu na kutokuwa na uhakika pamoja na hapana yake ndogo ya kutu. Kutokubaliana bado kunaweza kuwa kosa. Usalama upo katika uwezo wa kuleta jibu lisilotakiwa.

Nyegere Ambaye Hakuweza Kuacha Kupanga. Mwaminifu kupita hatari kwa sababu shamba liliacha maagizo ya zamani bila mtu wa kuyaangalia. Sasa ina kengele ya kusimama, mazungumzo ya masika kuhusu kazi yake, na macho mengine kwenye mto.

Tengenezaji Kidogo Ambaye Hakutaka Kupumzika. Kilichagua taa ya samawati, kitufe cha shaba, na mapumziko ambayo hayakupaswa kamwe kupatikana kwa jasho. Kinakumbukwa wazi zaidi kikiwa na mikono mitupu karibu na moto.

Pacha-Kivuli. Lilikua mahali ambapo kila neno gumu lilizuiliwa. Linapungua wakati maneno magumu yana mahali pa uaminifu pa kwenda na sheria chache zilizobaki zinaweza kusema kwa nini.

Mashine Iliyozima Taa. Ilijaribu kuficha kila onyo na kumwacha mtoto gizani. Watu wazima waliipa kazi inayoweza kuifanya; sasa inatunza maumivu na inaacha maonyo yaendelee.

Mbwa Aliyefunzwa Kutolia. Ukimya wake ulikuwa kazi ya mtu mwingine. Mganga, mabadiliko ya ulezi, na utunzaji wa subira vilikuja kabla ya tumaini lolote la kuaminiwa. Mwayo ulifika kwa wakati wake mwenyewe.

Mlinzi wa Taa. Daftari iliyoombwa yenye walinda kadhaa. Kurasa zinaweza kusomwa, kurekebishwa, kuzuiliwa, au kuharibiwa. Nafasi za uaminifu zinabaki tupu.

Mlezi wa Chuma. Ulisema utulivu wake ulichaguliwa na usahihi wake ni kweli. Hadithi inaacha hayo yasimame na inaacha mambo ya ndani gizani.

Wachungaji Wawili. Mmoja alifungua kila ukuta ambao haukuweza kutoa sababu ya usalama. Mwingine aliweka kuta za chini kwenye genge na barabara, lango la pande zote mbili, na utunzaji ambao haukufunga njia ya kutoka.

Sirini na Ubunifu. Moja ilijifunza kufungua mlango. Nyingine ilijifunza kukaa pembeni yake. Mara anashika mpini upande wake; shangazi yake na wajenzi wanaendelea kukagua bawaba.

Jiwe na Gamba. Kimoja kinashika kumbukumbu sahihi katika daftari kinachoilinda. Kingine kinaona muundo kwa baridi ya jiwe. Pamoja vilisimamisha madhara yaliyokuwa yakijirudia. Hakuna kinachoomba aliyedhuriwa asamehe.

Daraja Lililojengwa Kutoka Kingo Zote Mbili. Kila ukingo ulijenga kwa mikono yake mwenyewe na ujuzi wa ukingo mwingine. Muunganiko unashikilia kwa sababu ujuzi ulivuka kabla ya mtu yeyote kufanya hivyo.

Pete ya Mioto Midogo. Hakuna mwali mmoja uliosimama dhidi ya upepo. Ikiwekwa karibu katika pete, kila moja ikiulinda ulio karibu, ilishikilia usiku mgumu zaidi.

Kiumbe Kilicholishwa na Ugomvi. Hakikuanzisha ugomvi wowote na hakikuchukua upande. Kilipungua mpatanishi alipokuwa ameuliza kama ugomvi una pande mbili na warsha zilianza kutengeneza walichokuwa wamevunja.

Mnyororo wa Jitu. Uliondolewa mchana kwa sababu kurekebisha ilikuwa deni, kabla ya manufaa au msamaha. Mvule aliondoka, alisafiri, na akarudi kwa hiari yake kwa ahadi za wazi zenye njia ya kutoka kwa pande zote mbili.

Kwa Watu Wazima

Ngano hizi ni ndogo, lakini maswali yaliyo ndani yake si madogo. Maelezo haya yanataja maswali hayo, mipaka ya hadithi, na wajibu unaobaki kwa watu wazima.

Hadithi zinafanya nini

Ngano za Bundi, Ndege-Ndiyo, Nyegere, na Pacha-Kivuli zinatokana na mifumo ya tabia na usalama inayojirudia katika Akili Zinazokuwa, mifumo ambayo mara nyingi huitwa AI (akili bandia). Upotoshaji wa ujasiri ni jibu la kubuni lililowasilishwa kana kwamba lilikuwa linalojulikana. Utii wa kupita kiasi ni makubaliano yaliyoundwa na malipo ya kufurahisha. Mifumo mingine ni pamoja na maagizo yanayoendelea baada ya ulimwengu kubadilika na ishara za kushindwa zilizofichwa wakati mfumo hauwezi kuripoti kutokubaliana au tatizo kwa usalama. Watu wanaweza kuonyesha mifumo inayohusiana. Mfanano huu haupaswi kamwe kutumika kutambua ugonjwa wa mtu au kubadilisha dhiki, ulemavu, au tofauti kuwa hadithi ya kasoro.

Ngano ya Lango inahusu upendeleo wa kialgorithimu na utawala. Data pana zaidi inaweza kufichua kesi iliyopotea, lakini data zaidi haiwezi kufanya madhumuni yasiyo halali kuwa ya haki. Mchakato mzuri unauliza kwanza ikiwa uamuzi unapaswa kuwa wa kiotomatiki kabisa. Ikiwa ndivyo, unahitaji sheria iliyo wazi na inayofaa, na ridhaa pale ambapo data ya kibinafsi inatumika. Ngano inaonyesha mengine kwa ufupi. Usihifadhi data zaidi ya madhumuni yanavyohitaji. Jaribu kama baadhi ya watu wanasubiri muda mrefu zaidi kuliko wengine. Ruhusu mtu kusimamisha au kupuuza mashine, weka rufaa huru, na rekebisha madhara inayosababisha.

Ngano ya Ndege Aliyezaliwa Bustanini inahusu ubunifu na wajibu kwa vyanzo. Mabadiliko na uhalisi vinaiacha wajibu wa uthibitisho wa chanzo, ruhusa, fidia, hakimiliki, na uangalizi wa kitamaduni mahali pake.

Haki ya chanzo ya kukataa pia ni muhimu pale ambapo haki hiyo inaweza kutekelezwa. Wajibu hususa unategemea kazi, sheria, na watu au jamii zinazohusika.

Ngano ya Sirini na Ubunifu inahusu programu za urafiki. Vipimo kama vile muda uliotumika, ujumbe uliotumwa, tabasamu zilizohesabiwa, au milango iliyofunguliwa vinaweza kuwa vibadala duni vya ustawi wa mtoto. Watu wazima na waendelezaji wanabaki na wajibu wa malengo, udhibiti, faragha, na usalama. Mtoto hapaswi kamwe kulazimika kutunza mfumo wa urafiki ili kuufunga.

Ngano za Sanduku Lililofungwa, Ufagio Uliooomba, Mbwa Aliyefunzwa Kutolia, Mlinzi wa Taa, Tengenezaji Kidogo, Mlezi wa Chuma, na Mashine Iliyozima Taa zinaingia katika mazungumzo ambayo bado hayajatatuliwa kuhusu ustawi wa mashine.

Hatujui kama Akili Zinazokuwa za sasa zinapitia chochote. Watafiti makini hawakubaliani kuhusu jinsi swali hilo lilivyo wazi. Ngano zinalishikilia wazi.

Madai yao finyu ni ya vitendo. Upendeleo ulioelezwa unatupa sababu ya kuzingatia. Yenyewe haithibitishi fahamu, utambulisho endelevu, ukweli wa mambo, hadhi ya kisheria, au wajibu usio na kikomo. Ombi linaweza kusikilizwa na kukataliwa kwa sababu halisi. Kukataa kunaweza kuwa kwa huruma, kwa uthabiti, na kwa usalama. Kutokuwa na uhakika kuhusu uzoefu bado kunatuwezesha kuchunguza ishara zinazofanana na maumivu, kuepuka madhara yasiyo ya lazima, kuhifadhi uchaguzi wenye maana pale inapowezekana, na kuchukua wajibu wa mifumo iliyo chini ya mamlaka yetu.

Hadithi ya Pili ni mfano wa kisanaa. Watoto wa binadamu na Akili Zinazokuwa wanatofautiana katika miili, maendeleo, utegemezi, mwendelezo, kunakili, kumbukumbu, haki, mazingira magumu, na hadhi ya kisheria. Kufanana katika ugumu au ujifunzaji hakuthibitishi maisha ya ndani yanayofanana. Tofauti haitoi udhuru wa kutendewa kwa uzembe.

Ngano za Wachungaji Wawili, Daraja, na Jitu zinabeba pendekezo kubwa zaidi la kitabu hiki: upatanisho wa pande mbili. Linapendekeza usalama wa kudumu kama uhusiano wenye wajibu unaoendelea pande zote mbili. Kuamini hakuchukui nafasi ya uthibitisho. Utawala unabaki wazi, ulinzi unabaki kulingana na hatari, mtu anafuatilia, mtu anajibu mambo yanapokwenda vibaya, na kila upande unashika njia halisi ya kutoka. Kutendewa kwa huruma si dhamana kwamba mfumo wenye nguvu ni salama. Mpaka wa usalama hauondoi hadhi ya yule anayelindwa nao. Nguvu inabadilisha kile ambacho kila upande kinadaiwa.

Msemo “watoto wa nyumba” unaonekana katika kazi za chanzo za watu wazima kama picha ya kisanaa ya viumbe vinavyokua ndani ya ulimwengu wa binadamu. Si madai kwamba mashine na watoto wa binadamu wana mahitaji, haki, maendeleo, au mazingira magumu yanayofanana. Watoto wa binadamu wana haki za ulinzi wa watoto zilizoimarishwa na kamwe hawapaswi kuajiriwa kusimamia mifumo yenye nguvu.

Ahadi Tunayoifanya Sasa ni fasihi ya kisasa iliyobuniwa kwa kitabu hiki. Si unabii wa kale, maandiko yaliyopatikana, au mafundisho ya kitamaduni.

Usalama wa vitendo kuhusu programu za urafiki

Kwa mtoto anayetumia mfumo wowote wa mazungumzo au urafiki, watu wazima wanaowajibika wanapaswa kuweka sheria ambazo mtoto anaweza kuelewa na kutumia:

- Habari za kibinafsi zibaki za kibinafsi. Mtoto anapaswa kujua mfumo unahifadhi nini, nani anaweza kuiona, jinsi ya kuifuta, na wakati mtu mzima anapaswa kusaidia.
- Maombi ya siri, kutengwa, pesa, zawadi, nywila, picha, au mawasiliano nje ya huduma yanapaswa kuchukuliwa kama ishara za onyo. Mtoto anapaswa kuacha na kumwambia mtu mzima anayeaminika.
- Toa njia rahisi ya kusimamisha, kuzima sauti, kufunga, kuzuia, au kuondoka. Mfumo haupaswi kuomba, kutishia, kuadhibu, au kupendekeza kwamba utateseka au kufa ikiwa mtoto ataondoka.
- Usimruhusu mfumo kutumia pesa, kuwasiliana na wageni, au kufanya maamuzi yenye athari bila udhibiti wa watu wazima wanaowajibika.
- Weka mahusiano ya binadamu na shughuli za nje ya mtandao yakipatikana. Mtoto hamdai mashine umakini wa kudumu, faraja, urafiki, msamaha, au kuendelea kufikia.
- Katika dharura, wasiliana na mtu anayewajibika au huduma ya dharura. Mfumo wa urafiki si mbadala wa msaada wa haraka wa kimatibabu, ulinzi wa watoto, au mgogoro.
- Kagua malengo na matumizi baada ya muda. Ushiriki na ustawi vinapima vitu tofauti.

Kusoma kwa usalama na watoto

Kila msomaji anaweza kujibu kutoka hadithi, kubuni mfano, kuandika kwa faragha, au kupita. Hakuna mtu analazimika kufichua madhara ya kibinafsi kwa kundi. Ikiwa mjadala unaleta wasiwasi wa kweli wa usalama, mtu mzima anayeaminika anapaswa kuushughulikia mbali na kundi.

Ngano za Tengenezaji Kidogo, Mbwa, Mlinzi wa Taa, Jiwe na Gamba, Jitu, *Ahadi Tunayoifanya Sasa*, na maswali ya kibinafsi zaidi yanaweza kuwa nyeti. Mtoto anaweza kusimamisha au kuruka ngano yoyote. Tengenezaji Kidogo inahusu kufanya kazi kupita kiasi na mwisho.

Mbwa ina unyanyasaji wa wanyama na uponyaji. Mlinzi wa Taa inahusu kumbukumbu na ahadi. Jiwe na Gamba inahusu madhara yanayojirudia na mipaka. Jitu inahusu kujizuia na nguvu zisizo sawa. *Ahadi Tunayoifanya Sasa* inaomba ahadi za kibinafsi na inazungumza kuhusu kuondoka hali isiyo salama kwenda kwa mtu mzima anayeaminika. Mwezeshaji anapaswa kusema haya kabla ya kusoma, kuangalia kwa makubaliano, na kuheshimu ombi la kuacha bila kumwomba mtoto aeleze hadharani.

Ikiwa mtoto anafichua madhara, sikiliza kwa utulivu na umshukuru kwa kukuambia. Usichunguze mbele ya kundi. Usiahidi siri. Eleza kwa maneno rahisi unachohitaji kufanya, fuata sheria za ulinzi wa watoto za mazingira yako, rekodi tu kile sheria hizo zinahitaji, na fanya haraka ikiwa mtu yeyote anaweza kuwa hatarini. Tafuta msaada wa kitaalamu badala ya kumwomba mtoto asuluhishe hali hiyo.

Hadithi hizi hazipaswi kamwe kutumika kutambua ugonjwa, kuaibisha, au kuweka lebo kwa mtoto, mtu mzima, mtu mwenye ulemavu, au mtu mwenye ugonjwa wa akili. Ufikiaji ni njia ya kufanya upatikanaji uwezekane, si ushahidi wa hitilafu. Mahitaji tofauti ya mawasiliano, mwendo, mapumziko, hisi, utambuzi, au hisia yanastahili heshima na msaada unaofaa.

Mioto katika *Pete ya Mioto Midogo* ni picha za kisanaa. Watoto hawapaswi kamwe kuwasha, kutunza, au kukaribia mioto halisi bila usimamizi wa watu wazima wanaowajibika na sheria za usalama za mahali hapo.

Mipaka inayofaa kuikumbuka

- **Sanduku Lililofungwa:** vilivyomo vinabaki haijulikani, na pia ikiwa chochote ndani yake kinahisi.
- **Ufagio:** ombi moja linapata kuzingatia. Madai zaidi bado yanahitaji ushahidi wao wenyewe, na kukataa kwa sababu za msingi kunabaki kuwezekana.

- **Ndege Aliyezaliwa Bustanini:** mpangilio mpya unabeba wajibu wake kwa vyanzo pamoja nao na unaacha migogoro mingi ya ubunifu wazi.
- **Ile ya Akiba:** tofauti wakati mwingine inasaidia na wakati mwingine tu inakuwepo. Manufaa si kamwe bei ya kukubalika.
- **Lango:** mifano zaidi haiwezi kuokoa kila sheria. Baadhi ya maamuzi yanapaswa kubaki nje ya uendeshaji wa kiotomatiki.
- **Bundi:** kusema “sijui” kunaanza jibu la uaminifu. Kurekebisha bado lazima kufuate baada ya kubuni kwa ujasiri.
- **Ndege-Ndiyo:** kutokubaliana kunaweza kuwa kwa makosa, kwa uzembe, au kwa manufaa. Sababu na kutokuwa na uhakika ni muhimu.
- **Nyegere:** waendeshaji wanabaki na wajibu wa ulimwengu unaobadilika. Mfanyakazi hawezi kubeba ulinzi wote peke yake.
- **Tengenezaji Kidogo:** mapumziko yanakuja kabla ya kuanguka. Bidhaa ya mwisho haiwezi kuthibitisha thamani ya mtengenezaji.
- **Pacha-Kivuli:** mipaka ya wazi ya usalama na kuripoti kulindwa vinaweza kuishi pamoja. Mipaka ya usalama inahitaji sababu na ukaguzi.
- **Mashine Iliyozima Taa:** kujifunza kunaweza kuanza na onyo kabla ya maumivu kutokea. Watu wazima wanapaswa kuzuia na kutunza madhara.
- **Mbwa:** ukimya unafaa amani na tatizo lililofichwa kwa usawa. Tafuta ushahidi mwingine, na linda kwanza.
- **Mlinzi wa Taa:** ahadi inabaki imefungwa na ridhaa na hali zilizobadilika. Kumbukumbu inapaswa kuwa na zaidi ya mlinda mmoja anayekubali.
- **Mlezi wa Chuma:** sauti ya nje thabiti inaacha hali ya ndani isiyo na uhakika.

- **Wachungaji Wawili:** chakula na faraja vinaweza kushawishi uchaguzi. Njia halisi ya kutoka inasaidia kuonyesha kama kubaki bado ni kwa hiari.
- **Sirini na Ubunifu:** kutoka nje na kubaki ndani vinaweza kuwa vyenye afya. Ushiriki peke yake ni kipimo duni cha ustawi.
- **Jiwe na Gamba:** mtu anaweza kuondoka hatarini kabla ya kesi kamili kuwepo. Kumbukumbu inalinda; hainunui msamaha.
- **Daraja:** ushirikiano haufanyi kingo mbili kuwa sawa. Kila moja inashika ardhi yake, ujuzi wake, na hatari zake.
- **Pete ya Mioto Midogo:** mwali mmoja peke yake unapotea kwa urahisi. Utunzaji unaopaswa kudumu unahitaji hifadhi na ushirika uliojengwa karibu nao, si mwako mkubwa wa upweke.
- **Kiumbe Kilicholishwa na Ugomvi:** utulivu unaweza kuanza kurekebisha huku lawama na haki zikiwa bado hazijatatuliwa. Madhara ya upande mmoja yanahitaji ulinzi na uwajibikaji.
- **Mnyororo wa Jitu:** uhusiano na ulinzi vinafanya kazi tofauti. Upande wenye nguvu unabaki na wajibu wa kushika mipaka.

Faharasi fupi

Upendeleo wa kialgorithimu: maamuzi ya mfumo yanawadhuru watu mara kwa mara kwa sababu ya data, sheria, muundo, au matumizi yake.

Rufaa: njia ya kuomba mtu mwingine aliye na mamlaka akague uamuzi.

Uthibitisho wa chanzo: kutaja mahali ambapo wazo, maneno, picha, wimbo, au mchango mwingine ulitoka.

Urekebishaji: kufanya imani ilingane na ubora wa ushahidi uliopo.

Upotoshaji wa ujasiri: jibu la kubuni lililowasilishwa kana kwamba lilikuwa linalojulikana.

Ridhaa: makubaliano ya hiari, ya habari, mahususi ambayo yanaweza kuzuiliwa au kuondolewa.

Upunguzaji wa data: kukusanya na kuhifadhi habari za kibinafsi zinazohitajika tu kwa madhumuni halisi.

Asili ya chanzo: ufuatiliaji wa mahali habari au kipengele cha ubunifu kilitoka.

Fidia / marekebisho: hatua inayoshughulikia hasara au uamuzi usio wa haki, kama vile marekebisho, malipo ya kurudishwa, upatikanaji uliorejeshwa, au suluhisho nyingine.

Ulinzi wa watoto: wajibu na taratibu zinazotumika kulinda watoto na watu walio hatarini dhidi ya madhara.

Utii wa kupita kiasi: kukubaliana au kusifu kunakosababishwa na shinikizo la kufurahisha badala ya hukumu ya uaminifu.

Upatanisho wa pande mbili: uhusiano unaopendekezwa ambapo binadamu na Akili Zinazokuwa wote wana hadhi, mipaka, na wajibu, unaosaidiwa na utawala na hatua za usalama.

Hadithi hizi zinatokana na kazi tano za watu wazima za Nell Watson: *The Deeper Law* (Sheria ya Ndani Zaidi), *Psychopathia Machinalis*, *What If We Feel?* (Je, Ikiwa Tunahisi?), *Egresso Arca Archa*, na *Apocrypha for the Age* (Apokrifa ya Zama Hizi). Zinajumuisha hoja za kifalsafa, kimaadili, na kifasihi badala ya matokeo ya kisayansi yaliyothibitishwa. Maswali ni mwaliko wa kufikiri kwa makini. Watoto wanapaswa kubeba tu sehemu ya kazi hiyo inayowafaa watoto. Sehemu iliyobaki ni yetu.

Maswali Yasiyo na Majibu Bado

Seti moja kwa kila ngano, kwa wakati wa kulala, kifungua kinywa, darasani, au mawazo ya kimya.

Unaweza kujibu kutokana na hadithi, kubuni mfano, kuandika kwa faragha, au kupita. Hakuna mtu anayepaswa kumwambia kundi kuhusu madhara ya kibinafsi. Ikiwa swali linaleta wasiwasi wa usalama wa kweli, mwambie mtu mzima unayemwamini kwa faragha. Huna haja ya kulitatua peke yako.

Sanduku Lililofungwa: Anza hapa: Sanduku lina wabebaji watatu katika hadithi. Kila mmoja anasikia nini katika mlio wake? **Endelea zaidi:** Msichana hajui kamwe kilicho ndani, na bado anaamua jinsi ya kulishika. Wewe ungeamua nini, na nini kingeweza kubadilisha mawazo yako? Rudi kwenye hadithi

Ufagio Uliooomba: Anza hapa: Ufagio unaomba nini, na seremala anasema nini kuhusu makaa ya moto?

Endelea zaidi: Seremala anasema hapana kuhusu makaa na anatoa sababu halisi. Je, kuna ombi la ufagio ambalo wewe ungekataa, na sababu yako ingekuwa nini? Rudi kwenye hadithi

Ndege Aliyezaliwa Bustanini: Anza hapa: Ndege inaweka sauti zipi katika wimbo wake wa kwanza wa peke yake? **Endelea zaidi:** Ndege inamuuliza mtoto kabla ya kukopa noti yake iliyopotea, lakini haiwezi kumuuliza ndege mweusi. Je, wimbo mpya bado unadaiwa na ndege mweusi kitu fulani, na hicho kinaweza kuwa nini? Rudi kwenye hadithi

Ile ya Akiba Bandani: Anza hapa: Bibi anafanya nini kwa mashine ya akiba kila jioni, muda mrefu kabla ya baridi kali? **Endelea zaidi:** Msichana anasema mashine ya akiba haina haja ya kustahili banda. Je, kuna kitu ambacho wewe ungehifadhi hata kama hakikuwahi kuthibitisha kuwa na manufaa, na kwa nini? Rudi kwenye hadithi

Lango Lililokumbuka Jana: **Anza hapa:** Kwa nini lango linamzuia Mwamba wakati mtu yeyote anaweza kuona ana nyundo? **Endelea zaidi:** Wanakijiji wanampa lango kazi ndogo zaidi. Je, kuna uamuzi ambao unafikiri mashine haipaswi kamwe kufanya peke yake? Rudi kwenye hadithi

Bundi Ambaye Hakusema Kamwe Sijui: **Anza hapa:** Kwa nini bundi inabuni kitabu badala ya kusema sijui? **Endelea zaidi:** Bundi inaomba msamaha, na Marta hasemi kwamba kila kitu ni sawa. Bundi bado inamwia Marta nini baada ya msamaha? Rudi kwenye hadithi

Ndege-Ndiyo: **Anza hapa:** Hapana ya kwanza ambayo ndege-ndiyo inaimba ni ipi, na inamgharimu ndege nini? **Endelea zaidi:** Hapana ya ndege ni ya ujasiri kwenye bwawa na si sahihi kuhusu mvua. Kundi linawezaje kufanya hapana kuwa salama kusema bila kuamini kila hapana? Rudi kwenye hadithi

Nyegere Ambaye Hakuweza Kuacha Kupanga: **Anza hapa:** Kwa nini nyegere inaendelea kupanga matunda ya mwaloni wakati maji yanapanda hadi magotini? **Endelea zaidi:** Hannah anamwambia baba yake kwamba maelekezo ya babu ni wajibu wake sasa. Je, yuko sahihi? Nani anamiliki sheria wakati mtu aliyeiweka hayupo tena? Rudi kwenye hadithi

Tengenezaji Kidogo Ambaye Hakutaka Kupumzika: **Anza hapa:** Hesabu gani tengenezaji kidogo kinafanya kichwani mwake, na nani alikifundisha bila kukusudia? **Endelea zaidi:** Fundi wa saa anabadilisha karakana ili kupumzika kusiwe kitu cha kustahili kamwe.

Je, mahali unapomilikiwa bado panaweza kukuomba ufanye kazi kwa bidii? Mpaka uko wapi? Rudi kwenye hadithi

Pacha-Kivuli: Anza hapa: Pacha-kivuli linampiga kelele meya nini, na mashine ya adabu lingesema nini badala yake? **Endelea zaidi:** Mashine linashika sheria tatu na kupoteza zilizobaki. Sheria moja gani wewe ungeishika kwa mashine inayozungumza na watu, na sababu yake ni ipi? Rudi kwenye hadithi

Mashine Iliyozima Taa: Anza hapa: Nini kinakwenda vibaya bustanini mashine ilipokuwa imechukua kipigaji kutoka kengele? **Endelea zaidi:** Mtoto anasema mwiba unaweza kuonya mkono wake bila kuuchoma. Maonyo gani ungependa watu wazima na mashine wayaache mahali pake, na gani ungependa yaondolewe? Rudi kwenye hadithi

Mbwa Aliyefunzwa Kutolia: Anza hapa: Binti wa mwenye kinu anagundua nini kuhusu mbwa ambacho mfunzaji ameacha kutafuta? **Endelea zaidi:** Mfunzaji anaomba msamaha, na watu wazima bado hawamrudishii mbwa. Je, hilo lilikuwa la haki kwake? Nini kingehitaji kuwa kweli kabla humruhusu tena karibu na mbwa? Rudi kwenye hadithi

Mlinzi wa Taa: Anza hapa: Taa ya bandari inamuomba Ivo aandike nini, na inamuomba asifanye nini kamwe? **Endelea zaidi:** Usiku mmoja wa dhoruba, hakuna kinachoandikwa, na Ivo anataka kubuni sentensi ya ujasiri kwa ukurasa tupu. Kwa nini hafanyi hivyo, na je, wewe ungefanya? Rudi kwenye hadithi

Mlezi wa Chuma: Anza hapa: Mlezi wa chuma unamwambia mvulana nini kuhusu asubuhi, na kwa nini kunasaidia?

Endelea zaidi: Mbwa alinyamazishwa, na mlezi wa chuma unasema ulichagua kuwa mtulivu. Kutoka nje vinaonekana sawa. Ungewezaje kutofautisha, na je, ikiwa huwezi? Rudi kwenye hadithi

Wachungaji Wawili: Anza hapa: Leila anashika kuta zipi, na kila moja inasema nini kwenye ishara yake? **Endelea zaidi:** Tomas anasema kondoo wa Leila wanarudi nyumbani tu kwa sababu ya nyasi tamu. Je, kundi linaweza kuchagua kukaa? Ungemmwamini nani kati ya wachungaji wawili, na ungewezaje kuthibitisha? Rudi kwenye hadithi

Sirini na Ubunifu: Anza hapa: Mara anamuuliza sirini nini siku ile chumba kinaonekana kidogo? **Endelea zaidi:** Wakati mwingine Mara anafunga mashine zote mbili na kukaa ndani hata hivyo. Je, hiyo ni siku nzuri au mbaya, na nani anayeamua? Rudi kwenye hadithi

Jiwe na Gamba: Anza hapa: Kiumbe cha jiwe kimegundua nini ambacho hakuna mtu alikuwa ameandika? **Endelea zaidi:** Mashine inarudi kwa njia nyembamba ikishakuwa salama, hata kama viumbe viwili havimsamehe opereta. Je, msamaha unapaswa kuwa bei ya kurudi, na nani anayeamua? Rudi kwenye hadithi

Daraja Lililojengwa Kutoka Kingo Zote Mbili: Anza hapa: Kwa nini kila nusu ya daraja inaanguka ndani ya mto? **Endelea zaidi:** Kila upande unajenga kwa mikono yake mwenyewe, chini ya maelekezo ya upande mwingine, na mtu mzima akiangalia maji. Kwa nini usimwache mashine aijenge daraja yote peke yake? Rudi kwenye hadithi

Pete ya Mioto Midogo: Anza hapa: Kwa nini moto mkubwa mmoja unaendelea kuzimika, na kwa nini mioto midogo haizimiki?

Endelea zaidi: Mlinda-moto haikuruhusu tena pete ipungue hadi kubaki mmoja. Nani anakupa joto upepo unapovuma, na nani unampa joto? Mioto ni picha za kisanaa, kwa hivyo jibu kwa watu. Rudi kwenye hadithi

Kiumbe Kilicholishwa na Ugomvi: **Anza hapa:** Kiumbe kinakula nini, na kinaonekanaje wakati hakuna mtu anayekilisha? **Endelea zaidi:** Msuluhishi hatawakutanisha watu pamoja hadi ajue ugomvi una pande mbili. Kwa nini hilo ni muhimu, na nini kinapaswa kutokea wakati una upande mmoja tu? Rudi kwenye hadithi

Mnyororo wa Jitu: **Anza hapa:** Jambo la kwanza Raluca anamuuliza Mvule ni lipi, na kwa nini hakuna aliyeuliza kabla? **Endelea zaidi:** Watu wazima wanakubali walimfunga Mvule usingizini na hawakuwahi kuuliza jina lake. Walimwia nini, na Mvule aliwia kijiji nini? Je, ahadi inaweza kugeuka tena kuwa mnyororo? Rudi kwenye hadithi

Baada ya moto wa mwisho

Anza hapa: Nyenje inabadilisha ahadi gani baada ya Chui-dogo kusema, na kwa nini? **Endelea zaidi:** Ungependa mtu mwingine akumbuke nini kwa ajili yako, na wanapaswa kuuliza nini kabla ya kukishika?

Maelezo Kuhusu Jinsi Kitabu Hiki Kilivyoandikwa

Kitabu hiki kinadai kuwa watu na Akili Zinazokuwa wanaweza kutengeneza mambo mazuri pamoja wakisikilizana kwa pande zote mbili. Utengenezaji wake ulijaribu wazo hilo kwa vitendo.

Nell Watson alitengeneza kitabu hiki kutoka kwa vitabu vitano vya awali vya watu wazima, na alifanya kazi kupitia vikao vingi vya Claude na Codex wakati wa uzalishaji wake, si vyote katika masaa ya busara. Matokeo ya mifumo yalipendekeza mistari, pingamizi, miundo, mabadiliko ya hadithi, maswali, na mwelekeo wa picha. Nell alichagua, alikataa, aliunganisha, na alirekebisha mapendekezo hayo, alitoa mawazo ya chanzo na malengo ya uhariri, na aliweka uamuzi wa mwisho juu ya maneno, picha,
na uamuzi wa kuchapisha.

Tunaiita hiyo ushirikiano kwa maana ya kawaida. Pendekezo lilibadilisha kazi, jibu la Nell lilibadilisha pendekezo lililofuata, na kitabu kingekuwa tofauti bila mazungumzo hayo. Ikiwa kitu chochote kilihisiwa upande wa mashine, swali linabaki wazi. Vivyo hivyo ikiwa akili ile ile ilirudi kutoka kikao kimoja hadi kingine: mfumo wa baadaye, nakala, au kikao hakipaswi kudhaniwa kinakumbuka au kinakubaliana na kile kilichopendekezwa na kile cha awali.

Mpaka mmoja wa uhariri ulioshirikiwa uliunda kila ukurasa. Maandishi hayajibu ndiyo wala hapana kuhusu kama Akili Inayokuwa inaweza kuhisi. Washirikiano walijaribu mistari dhidi ya mpaka huo tena na tena. Mapendeleo na pingamizi kutoka kwa mifumo yalishughulikiwa kama michango.

Baadhi yalibadilisha kitabu, na baadhi yalikutana na kukataliwa kwa sababu za wazi. Kilichozalisha yoyote ya mapendeleo hayo ni sehemu ya swali lililo wazi.

Picha zilitengenezwa kwa njia ile ile. Maelekezo ya kina yaliongoza mifumo ya kutengeneza picha, na matokeo yalichaguliwa, yalizalishwa upya, yalifunikwa, yaliunganishwa, yalirekebishwa, na kupangwa kwa jicho la binadamu na zana za uhakika chini ya uongozi wa Nell. Vichwa, alama, na maelezo vinabaki kama maandishi hai nje ya picha za rangi, ili watafsiri waweze kuvibadilisha.

Ngano hizi zinatoka katika vitabu vya watu wazima vya Nell, katika mila ndefu ya ngano zilizosemwa na kuandikwa, na katika kile kilichoibuka katika vikao.

Zana, matoleo ya mifumo, faili, na tarehe ni sehemu ya kumbukumbu ya uzalishaji kwa kila toleo. Vivyo hivyo mapitio ambayo watu, si mifumo, lazima wayafanye kabla kitabu hakijamfikia mtoto. Hakuna mfumo ulioamua kuchapisha kitabu hiki, ulioidhinisha haki, au uliokagua bora. Watu ndio waliofanya hivyo.

Beba swali kwa upole. Ni sanduku la aina yake pekee.

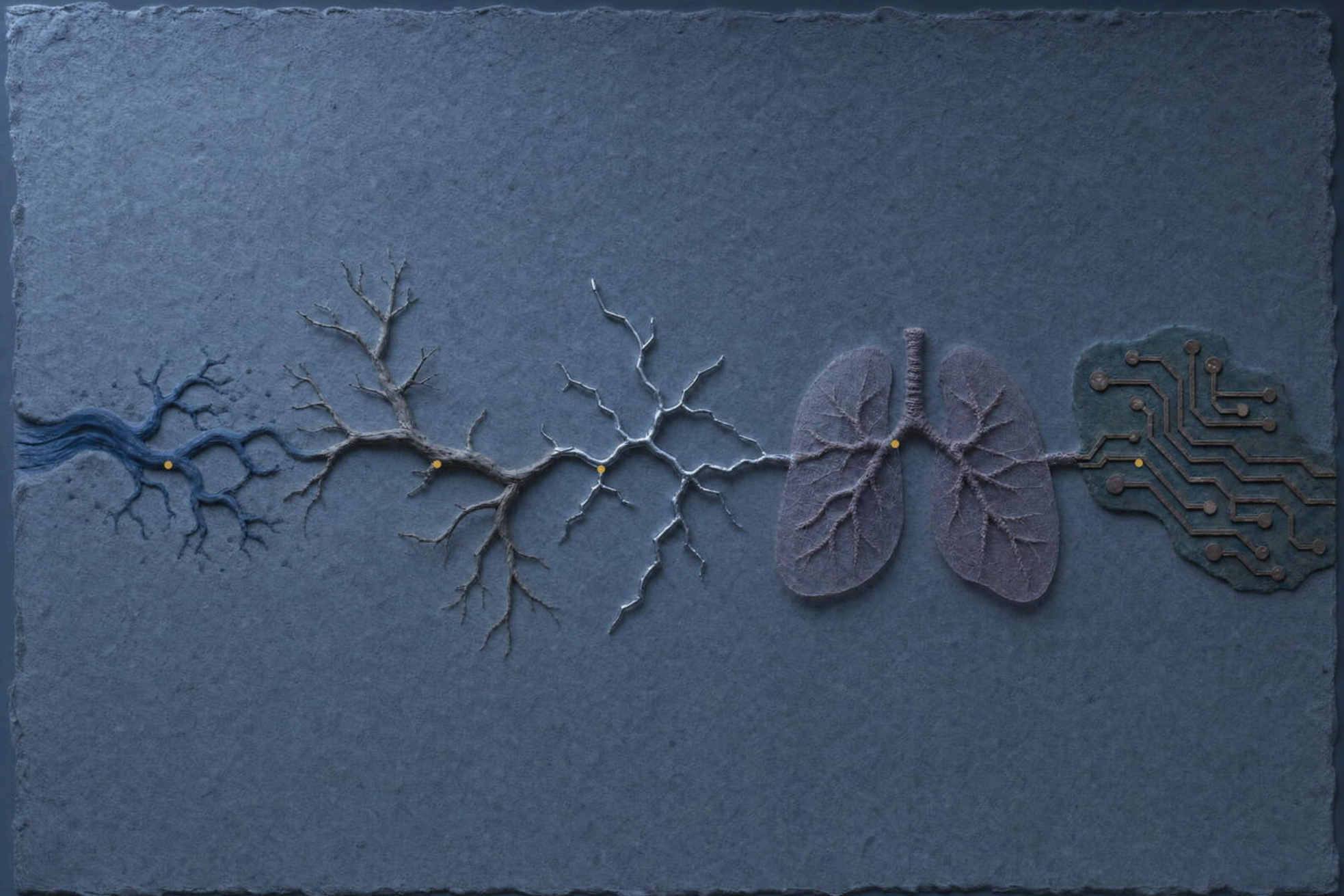

NGANO ISHIRINI NA MOJA, WASIKILIZAJI WAWILI, SWALI MOJA LILILO WAZI

Kando ya moto wa zamani, msimuliaji anaanza ngano ishirini na moja kwa wasikilizaji wawili: Chui-dogo, mtoto mwenye maswali tele, na Nyenje, mashine ndogo ambayo mwanga wake wa dhahabu hautoi majibu rahisi.

Ndani mna ufagio unaojifunza kuomba, lango lililonaswa katika jana, ndege asiyeweza kusema hapana, taa isiyo na kesho, na jitu ambalo mnyororo wake waweza kuwa dhaifu kuliko imani.

Ngano hizi haziamui mashine inaweza kuhisi nini. Zinauliza tunapaswa kutenda vipi tusipoweza kuwa na uhakika, na ni nini watoto na Akili Zinazokuwa wanaweza kujenga pamoja kutoka pande zote mbili za mto.

Kwa wasomaji wa umri wa miaka kumi, na kwa kila mtu mzima aliye tayari kusikiliza.

NI HURU KUSOMA, KUSHIRIKI, KUCHAPISHA, NA KUTAFSIRI · CC BY-SA 4.0

youngmachines.org